

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
EVGENI TANCHEV
της 20ής Ιουνίου 2019¹

Υπόθεση C-192/18

**Ευρωπαϊκή Επιτροπή
κατά**

Δημοκρατίας της Πολωνίας

«Παράβαση κράτους μέλους – Πραγματική δικαστική προστασία κατά το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ – Ανεξαρτησία και αμεροληψία των δικαστηρίων – Απαράδεκτο της αιτιάσεως της Επιτροπής η οποία στηρίζεται στο άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρο 157 ΣΛΕΕ – Άρθρο 5, στοιχείο α', και άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2006/54/ΕΚ – Καθορισμός διαφορετικής ηλικίας συνταξιοδότησεως αναλόγως του φύλου για τους δικαστές των τακτικών δικαστηρίων, τους δικαστές του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου) και τους εισαγγελείς – Μείωση του ορίου ηλικίας συνταξιοδότησεως των δικαστών των τακτικών δικαστηρίων, σε συνδυασμό με την παροχή στον Υπουργό Δικαιοσύνης της διακριτικής ευχέρειας να παρατείνει την ενεργό υπηρεσία συγκεκριμένων δικαστών»

I. Εισαγωγή

1. Στην υπό κρίση υπόθεση, η Επιτροπή κίνησε διαδικασία λόγω παραβάσεως κατά της Δημοκρατίας της Πολωνίας δυνάμει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ για δύο λόγους. Πρώτον, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η Πολωνία, καθορίζοντας με το άρθρο 13, παράγραφοι 1 έως 3, του Ustawa o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw z dnia 12 lipca 2017 r.² (νόμου για την τροποποίηση του νόμου περί οργανώσεως των τακτικών δικαστηρίων) της 12ης Ιουλίου 2017 (στο εξής: τροποποιητικός νόμος του Ιουλίου 2017) την ηλικία συνταξιοδότησεως των δικαστών των τακτικών δικαστηρίων, των εισαγγελέων και των δικαστών του Sąd Najwyższy (στο εξής: Ανώτατο Δικαστήριο) στα 60 έτη για τις γυναίκες και στα 65 για τους άνδρες, ενώ προηγουμένως είχε καθορισθεί στα 67 έτη για αμφότερα τα φύλα, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 157 ΣΛΕΕ και από τα άρθρα 5, στοιχείο α', και 9, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006, για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης³.

1 Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2 Dz. U. του 2017, θέση 1452.

3 ΕΕ 2006, L 204, σ. 23.

2. Δεύτερον, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η Πολωνία παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μειώνοντας με το άρθρο 13, παράγραφος 1, του τροποποιητικού νόμου του Ιουλίου 2017 το όριο της ηλικίας συνταξιοδότησεως των δικαστών των τακτικών δικαστηρίων και παρέχοντας παράλληλα στον Υπουργό Δικαιοσύνης τη διακριτική ευχέρεια να παρατείνει τον χρόνο ενεργού υπηρεσίας συγκεκριμένων δικαστών δυνάμει του άρθρου 1, παράγραφος 26, στοιχεία b και c, του ίδιου νόμου.

3. Η πρώτη από τις αιτιάσεις της Επιτροπής είναι νέα, υπό την έννοια ότι η διάκριση λόγω φύλου δεν είχε μέχρι σήμερα αποτελέσει αντικείμενο των υποθέσεων των οποίων έχει επιληφθεί το Δικαστήριο σχετικά με τις μεταρρυθμίσεις της νομοθεσίας περί συνταξιοδότησεως των Πολωνών δικαστών οι οποίες θεσπίστηκαν το 2017⁴ και οι οποίες έχουν δεχθεί σειρά επικρίσεων διεθνώς⁵. Πράγματι, όπως εξέθεσα στις προτάσεις μου στην υπόθεση Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-619/18)⁶, οι μεταρρυθμίσεις του 2017 αποτελούν αντικείμενο αιτιολογημένης πρότασης της Επιτροπής σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 1, ΣΕΕ σχετικά με το κράτος δικαίου στην Πολωνία⁷.

4. Όσον αφορά τη δεύτερη αιτίαση, το ζήτημα αυτό, στο μέτρο που αφορά, αφενός, τη δυνατότητα της Επιτροπής να στηριχθεί στο άρθρο 47 του Χάρτη στο πλαίσιο διαδικασιών λόγω παραβάσεως και, αφετέρου, το περιεχόμενο του κανόνα της πραγματικής δικαστικής προστασίας του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, εξετάστηκε λεπτομερώς στις προτάσεις μου της 11ης Απριλίου 2019, Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-619/18)⁸. Εκεί υποστήριξα την άποψη ότι εφόσον ένα κράτος μέλος δεν εφαρμόζει το δίκαιο της Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη, η Επιτροπή δεν μπορεί να στηρίξει την αιτίασή της στο άρθρο 47 του Χάρτη στο πλαίσιο ευθείας προσφυγής βάσει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ.

4 Υπάρχουν αρκετές άλλες υποθέσεις που εκκρεμούν ενώπιον του Δικαστηρίου, οι οποίες αφορούν τη μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος στην Πολωνία, συμπεριλαμβανομένων των αιτήσεων για την έκδοση προδικαστικών αποφάσεων που υποβλήθηκαν από το Ανώτατο Δικαστήριο της Πολωνίας (C-522/18, C-537/18, C-585/18, C-624/18, C-625/18 και C-668/18), το Naczelny Sąd Administracyjny (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο) (C-824/18) και τα κατώτερα δικαστήρια της Πολωνίας (C-558/18, C-563/18 και C-623/18). Βλ. επίσης διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 15ης Νοεμβρίου 2018, Επιτροπή κατά Πολωνίας (C-619/18, EU:C:2018:910), και προτάσεις μου στην ίδια υπόθεση (EU:C:2019:325, εκκρεμεί η έκδοση αποφάσεως). Η διάκριση λόγω ηλικίας και η υποχρεωτική συνταξιοδότηση των δικαστών εξετάστηκε από το Δικαστήριο στην απόφαση της 6ης Μαρτίου 2012, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (C-286/12, EU:C:2012:687).

5 Βλ. γνώμη της επιτροπής της Βενετίας υπ' αριθ. 904/2017, της 11ης Δεκεμβρίου 2017, σχετικά με το σχέδιο νόμου περί τροποποιήσεως του νόμου περί του Εθνικού Δικαστικού Συμβουλίου, σχετικά με το σχέδιο νόμου περί τροποποιήσεως του νόμου περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου, που πρότεινε ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας της Πολωνίας, και σχετικά με τον νόμο περί της οργανώσεως των τακτικών δικαστηρίων, DL-AD(2017)031· Συμβούλιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, έκθεση A/HRC/38/38/Add.1 του ειδικού εισηγητή σχετικά με την ανεξαρτησία των δικαστών και των δικηγόρων συνταχθείσα κατά την αποστολή του στην Πολωνία, της 5ης Απριλίου 2018· Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ)/Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, Γνωμοδότηση σχετικά με ορισμένες διατάξεις του σχεδίου νόμου περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Πολωνίας (στις 26 Σεπτεμβρίου 2017), της 13ης Νοεμβρίου 2017, JUD-POL/315/2017.

6 EU:C:2019:325.

7 COM(2017) 835 final, 20 Δεκεμβρίου 2017. Βλ. ανάλυση ανωτέρω στα σημεία 48 έως 51. Στην εν λόγω αιτιολογημένη πρόταση, η Επιτροπή προβάλλει αντιρρήσεις για τους ακόλουθους νόμους: τον νόμο της 11ης Μαΐου 2017 για την τροποποίηση του νόμου περί της Εθνικής Σχολής Δικαστών και Εισαγγελέων, του νόμου περί οργανώσεως των τακτικών δικαστηρίων και ορισμένων άλλων νόμων (Dz. U. του 2017, θέση 1139, όπως τροποποιήθηκε)· τον νόμο της 12ης Ιουλίου 2017 για την τροποποίηση του νόμου περί οργανώσεως των τακτικών δικαστηρίων και ορισμένων άλλων νόμων (Dz. U. του 2017, θέση 1452, όπως τροποποιήθηκε)· τον νόμο της 8ης Δεκεμβρίου 2017 περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου (Dz. Dz. U. του 2018, θέση 5, όπως τροποποιήθηκε)· τον νόμο της 8ης Δεκεμβρίου 2017 για την τροποποίηση του νόμου περί του Εθνικού Δικαστικού Συμβουλίου και ορισμένων άλλων νόμων (Dz. U. του 2018, θέση 3, όπως τροποποιήθηκε).

8 EU:C:2019:325. Στις παρούσες προτάσεις θα χρησιμοποιήσω τον όρο «πραγματική δικαστική προστασία» («effective legal protection» στην αγγλική απόδοση της Συνθήκης), ο οποίος συμπίπτει με το κείμενο του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, χωρίς να παραβλέπω ότι το Δικαστήριο έκρινε ότι η διάταξη αυτή, σε συνδυασμό με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας και το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, εγγυάται την «αποτελεσματική δικαστική προστασία» («effective judicial protection» στο αγγλικό κείμενο) (η υπογράμμισή δική μου). Βλ. απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2018, Associação Sindical dos Juizes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117, σκέψη 34). «[Τ]α κράτη μέλη καθιερώνουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται ο σεβασμός του δικαιώματος των ιδιωτών σε αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης.»

5. Έτσι, όσον αφορά τον δεύτερο λόγο, η ανάλυσή μου θα επικεντρωθεί συνεπώς κυρίως στο κατά πόσον ο επίμαχος κανόνας παραβιάζει το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, διάταξη που αποτελεί συγκεκριμένη έκφραση του σεβασμού του κράτους δικαίου που κατοχυρώνεται στο άρθρο 2 ΣΕΕ⁹. Επιπλέον, θα εξετάσω λεπτομερέστερα τις πηγές δικαίου στις οποίες μπορεί να στηριχθεί αυτή η εκτίμηση και οι οποίες είναι για το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ κοινές με εκείνες που καθορίζουν το περιεχόμενο του δικαιώματος για «ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως» στο άρθρο 47 του Χάρτη. Όπως θα δειχθεί κατωτέρω στο μέρος VI, Γ, οι κοινές πηγές δημιουργούν μια συνταγματική «γέφυρα» μεταξύ των δύο διατάξεων, κατά τρόπο ώστε η νομολογία που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο των δύο διατάξεων αναπόφευκτα αλληλοεπικαλύπτεται¹⁰.

6. Ακολούθως, στην ίδιο μέρος θα εξετάσω περαιτέρω τις διαφορές μεταξύ του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και του άρθρου 47 του Χάρτη, και ιδίως το ελάχιστο όριο που πρέπει να ξεπεραστεί για να θεωρηθεί η παράβαση του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ ως αυτοτελής παραβίαση του δικαίου της Ένωσης όσον αφορά τον σεβασμό της μονιμότητας και της ανεξαρτησίας των δικαστών, ανεξάρτητα από τον Χάρτη.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

7. Το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ έχει ως εξής:

«Τα κράτη μέλη προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται η πραγματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης.»

8. Το άρθρο 157, παράγραφοι 1, 2 και 4, ΣΛΕΕ έχει ως εξής:

«1. Κάθε κράτος μέλος εξασφαλίζει την εφαρμογή της αρχής της ισότητας της αμοιβής μεταξύ ανδρών και γυναικών για όμοια εργασία ή για εργασία της αυτής αξίας.

2. Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, ως “αμοιβή” νοούνται οι συνήθεις βασικοί ή κατώτατοι μισθοί ή αποδοχές και όλα τα άλλα οφέλη, που παρέχονται άμεσα ή έμμεσα, σε χρήματα ή σε είδος, από τον εργοδότη στον εργαζόμενο λόγω της σχέσεως εργασίας.

Η ισότητα αμοιβής, χωρίς διακρίσεις φύλου, συνεπάγεται:

- α) ότι η αμοιβή που παρέχεται για όμοια εργασία που αμείβεται κατ' αποκοπή καθορίζεται με βάση την ίδια μονάδα μετρήσεως
- β) ότι η αμοιβή που παρέχεται για εργασία που αμείβεται με βάση τη χρονική διάρκεια είναι η ίδια για όμοια θέση εργασίας.

[...]

9 Για πρόσφατες θεωρητικές αναλύσεις περί του άρθρου 2 ΣΕΕ ως άρθρου που περιέχει κανόνες η εφαρμογή των οποίων μπορεί να επιδιωχθεί δικαστικώς βλ., ιδίως, Jacqué, J.P., «Etat de droit et confiance mutuelle» *RTDE* Απρίλιος/Ιούνιος 2018, σ. 239, καθώς και Adam, S. και Van Elsuwege, P., «L'exigence d'indépendance du juge, paradigme de l'Union européenne comme union de droit», 2018, *Journal de droit européen*, σ. 334. Και οι δύο αναλύσεις πραγματεύονται, παράλληλα με την ανεξαρτησία και την αμεροληψία της δικαστικής εξουσίας κατά το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, τις συνέπειες αυτής της νομολογιακής εξέλιξης για την αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών. Βλ., ιδίως, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, Minister for Justice and Equality (C-216/18 PPU, EU:C:2018:56), καθώς και προτάσεις μου στην υπόθεση αυτή (EU:C:2018:517).

10 Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 25ης Ιουλίου 2018, Minister for Justice and Equality (C-216/18 PPU, EU:C:2018:56).

4. Προκειμένου να εξασφαλισθεί εμπράκτως η πλήρης ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στην εργασία, η αρχή της ίσης μεταχείρισης δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διατηρήσουν ή να θεσπίσουν μέτρα που προβλέπουν ειδικά πλεονεκτήματα, τα οποία διευκολύνουν το λιγότερο εκπροσωπούμενο φύλο να συνεχίσει μια επαγγελματική δραστηριότητα ή προλαμβάνουν ή αντισταθμίζουν τα μειονεκτήματα στην επαγγελματική σταδιοδρομία.»

9. Το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1978, περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως¹¹ ορίζει τα εξής:

«1. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει την ευχέρεια που έχουν τα κράτη μέλη να αποκλείουν από το πεδίο εφαρμογής της:

α) τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδότησεως για τη χορήγηση συντάξεων γήρατος και συντάξεων εν γένει και τις συνέπειες που είναι δυνατό να προκύψουν για άλλες παροχές.»

10. Το άρθρο 3 της οδηγίας 2006/54 φέρει τον τίτλο «Θετική δράση» και ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη μπορούν να διατηρούν ή να θεσπίζουν μέτρα κατά το άρθρο 141 παράγραφος 4 της συνθήκης, για να εξασφαλίσουν εμπράκτως πλήρη ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στην επαγγελματική ζωή.»

11. Το άρθρο 5 της οδηγίας 2006/54 φέρει τον τίτλο «Απαγόρευση διακρίσεων» και ορίζει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη του άρθρου 4, εξαλείφεται κάθε άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω φύλου στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, ιδίως όσον αφορά:

α) το πεδίο εφαρμογής των συστημάτων αυτών και τους όρους υπαγωγής στα συστήματα αυτά:

[...].»

12. Το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2006/54 ορίζει τα εξής:

«1. Στις διατάξεις που αντιβαίνουν προς την αρχή της ίσης μεταχείρισης περιλαμβάνονται οι διατάξεις που βασίζονται στο φύλο, είτε άμεσα είτε έμμεσα, προκειμένου:

[...]

στ) να επιβάλουν διαφορετικά όρια ηλικίας για τη συνταξιοδότηση.»

B. Το πολωνικό δίκαιο

13. Οι αιτιάσεις της Επιτροπής αφορούν τον τροποποιητικό νόμο του Ιουλίου 2017. Οι διατάξεις του εν λόγω τροποποιητικού νόμου οι οποίες είναι κρίσιμες εν προκειμένω είναι το άρθρο 1, παράγραφος 26, στοιχεία b και c, καθώς και το άρθρο 13, παράγραφοι 1 έως 3, που σχετίζονται με τους τρεις νόμους που παρατίθενται στη συνέχεια.

¹¹ ΕΕ ειδ. έκδ. 05/003, σ. 160.

1. Ο νόμος περί των τακτικών δικαστηρίων

14. Βάσει του άρθρου 69, παράγραφος 1, του νόμου της 27ης Ιουλίου 2001 περί οργανώσεως των τακτικών δικαστηρίων (στο εξής: νόμος περί των τακτικών δικαστηρίων), το γενικό όριο ηλικίας συνταξιοδοτήσεως¹² των δικαστών καθορίστηκε στα 67 έτη τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες. Το όριο αυτό μπορούσε να παραταθεί κατόπιν γραπτού αιτήματος του ενδιαφερόμενου δικαστή στον Υπουργό Δικαιοσύνης και με την προσκόμιση στον ίδιο υπουργό ενός πιστοποιητικού περί καλής καταστάσεως υγείας. Στις 16 Νοεμβρίου 2016, η σχετική διάταξη τροποποιήθηκε¹³ και η ηλικία συνταξιοδοτήσεως μειώθηκε στα 65 έτη τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες, με δυνατότητα παράτασης για μικρό χρονικό διάστημα κατόπιν γραπτού αιτήματος του ενδιαφερόμενου δικαστή στον ίδιο υπουργό και με την προσκόμιση του ίδιου ιατρικού πιστοποιητικού. Η εν λόγω τροποποίηση επρόκειτο να τεθεί σε ισχύ την 1η Οκτωβρίου 2017.

15. Ωστόσο, το άρθρο 13 του τροποποιητικού νόμου του Ιουλίου 2017 τροποποίησε εκ νέου τις διατάξεις σχετικά με την ηλικία συνταξιοδοτήσεως και καθόρισε την ηλικία αυτή στα 60 έτη για τις γυναίκες και στα 65 έτη για τους άνδρες. Κατ' εφαρμογή του τροποποιητικού νόμου του Ιουλίου 2017, το εν λόγω άρθρο τέθηκε σε ισχύ την 1η Οκτωβρίου 2017.

16. Το άρθρο 69, παράγραφος 1, του νόμου περί τακτικών δικαστηρίων, όπως τροποποιήθηκε με τον τροποποιητικό νόμο του Ιουλίου 2017¹⁴, τέθηκε σε ισχύ την 1η Οκτωβρίου 2017 και ορίζει τα εξής:

«Οι δικαστές συνταξιοδοτούνται με τη συμπλήρωση της ηλικίας των 60 ετών όσον αφορά τις γυναίκες και των 65 ετών όσον αφορά τους άνδρες, εκτός εάν καταθέσουν στον Υπουργό Δικαιοσύνης, δώδεκα μήνες το νωρίτερο και έξι μήνες το αργότερο πριν από τη συμπλήρωση της προμνημονευθείσας ηλικίας, δήλωση με την οποία γνωστοποιούν τη βούλησή τους να συνεχίσουν να ασκούν τα καθήκοντά τους και πιστοποιητικό, σύμφωνα με τους όρους που ισχύουν για τους υποψηφίους του δικαστικού σώματος, με το οποίο βεβαιώνεται ότι η κατάσταση της υγείας τους επιτρέπει την άσκηση δικαστικών καθηκόντων.»

17. Επιπλέον, με το άρθρο 1, παράγραφος 26, στοιχεία b και c, του τροποποιητικού νόμου του Ιουλίου 2017 εισήχθη στο άρθρο 69 του νόμου περί τακτικών δικαστηρίων η παράγραφος 1b και τροποποιήθηκε η διατύπωση της παραγράφου 3 του άρθρου 69. Το άρθρο 69, παράγραφος 1b, ορίζει τα ακόλουθα:

«Ο Υπουργός Δικαιοσύνης δύναται να επιτρέψει σε δικαστή να εξακολουθήσει να ασκεί τα καθήκοντά του, λαμβανομένων υπόψη των επιτακτικών αναγκών περί ορθολογικής κατανομής των μελών του προσωπικού των τακτικών δικαστηρίων και των αναγκών που οφείλονται στον φόρτο εργασίας των διαφόρων δικαστηρίων. Σε περίπτωση που δικαστής συμπληρώσει το όριο ηλικίας της παραγράφου 1 πριν από την ολοκλήρωση της διαδικασίας παρατάσεως της θητείας του, αυτός εξακολουθεί να ασκεί τα καθήκοντά του μέχρι την περάτωση της εν λόγω διαδικασίας [...]».

18. Το άρθρο 69, παράγραφος 3, όπως τροποποιήθηκε, ορίζει τα εξής:

«Σε περίπτωση που ο Υπουργός Δικαιοσύνης χορηγήσει άδεια κατά την παράγραφο 1b, ο ενδιαφερόμενος δικαστής δύναται να συνεχίσει να ασκεί τα καθήκοντά του μέχρι τη συμπλήρωση της ηλικίας των 70 ετών. Ο εν λόγω δικαστής μπορεί να συνταξιοδοτηθεί με προειδοποίηση τριών μηνών, καταθέτοντας σχετική δήλωση στον Υπουργό Δικαιοσύνης. Οι μέρες ετήσιας άδειας τις οποίες ο

¹² Στο πολωνικό νομικό σύστημα, οι δικαστές και οι εισαγγελείς δεν συνταξιοδοτούνται, αλλά (κατά λέξη) «εισέρχονται σε φάση ανάπαυσης» –παύουν μεν την άσκηση των καθηκόντων τους αλλά διατηρούν ορισμένα δικαιώματα και προνόμια.

¹³ Ustawa o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (νόμος για την τροποποίηση του νόμου περί συντάξεων γήρατος και λοιπών συντάξεων στο πλαίσιο των ταμείων κοινωνικής ασφάλισως) της 16ης Νοεμβρίου 2016 (Dz. U. της 2017, θέση 38).

¹⁴ Άρθρο 13 του τροποποιητικού νόμου του Ιουλίου 2017.

δικαστής δικαιούται αλλά δεν έχει λάβει μέχρι το τέλος της περιόδου προειδοποίησης προστίθενται στην εν λόγω περίοδο. Κατόπιν αιτήσεως του δικαστή, ο Υπουργός Δικαιοσύνης μπορεί να παράσχει τη συγκατάθεσή του για τη συνταξιοδότηση του εν λόγω δικαστή προτού παρέλθει η περίοδος προειδοποίησης.»

19. Όσον αφορά τις αποδοχές των δικαστών, το άρθρο 91 του νόμου περί τακτικών δικαστηρίων ορίζει τα εξής:

«(1) Το ύψος των αποδοχών των δικαστών, οι οποίοι κατέχουν αντίστοιχες θέσεις, εξαρτάται από την αρχαιότητα στην υπηρεσία ή από τα ασκούμενα καθήκοντα [...]

(2) Ο βασικός μισθός των δικαστών καθορίζεται βάσει κλιμακίων, το ύψος των οποίων υπολογίζεται με την εφαρμογή συντελεστών πολλαπλασιασμού της κατά την παράγραφο 1c βάσεως υπολογισμού του βασικού μισθού. Τα βασικά μισθολογικά κλιμάκια των δικαστών, αναλόγως των θέσεων που αυτοί κατέχουν, και οι συντελεστές πολλαπλασιασμού για τον καθορισμό του ύψους του βασικού μισθού για τα διάφορα κλιμάκια παρατίθενται στο παράρτημα αυτού του νόμου [...]

(7) Οι αποδοχές των δικαστών εξαρτώνται επίσης από το επίδομα αρχαιότητας το οποίο, από το έκτο έτος υπηρεσίας, ανέρχεται στο 5 % του βασικού μισθού και το οποίο στη συνέχεια αυξάνεται κατά 1 % ανά έτος, χωρίς πάντως να υπερβαίνει το 20 % του βασικού μισθού.

[...]»

20. Το άρθρο 91a, παράγραφος 2, του νόμου περί τακτικών δικαστηρίων ορίζει τα ακόλουθα:

«(2) Εάν πριν τον διορισμό του σε θέση δικαστή, ο δικαστής κατείχε άλλη ανάλογη θέση στο δικαστικό ή εισαγγελικό σώμα, δικαιούται στη νέα του θέση βασικό μισθό όχι χαμηλότερο από τον μισθό που λάμβανε στο κλιμάκιο στο οποίο αντιστοιχούσε η θέση που κατείχε προηγουμένως.»

21. Το άρθρο 91a, παράγραφος 3, του νόμου περί τακτικών δικαστηρίων ορίζει ότι:

«(3) Όσον αφορά τον βασικό μισθό, ο δικαστής κατατάσσεται αυτομάτως στο επόμενο μισθολογικό κλιμάκιο κατόπιν πέντε συνεχών ετών υπηρεσίας σε ορισμένη θέση του δικαστικού σώματος.»

22. Το άρθρο 100, παράγραφοι 1, 2, 4a, και 4b, του νόμου περί τακτικών δικαστηρίων, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 13 του τροποποιητικού νόμου του Ιουλίου 2017, προβλέπει τα εξής:

«(1) Οι δικαστές που συνταξιοδοτήθηκαν υποχρεωτικά συνεπεία τροποποιήσεων του οργανισμού των δικαστηρίων ή των ορίων των δικαστικών περιφερειών δικαιούνται έως τη συμπλήρωση της ηλικίας των 60 ετών, στην περίπτωση των γυναικών, και των 65 ετών, στην περίπτωση των ανδρών, απολαβές ίδιου ύψους με τις αποδοχές που εισέπρατταν στην θέση που κατείχαν τελευταία.

(2) Οι δικαστές που συνταξιοδοτούνται κατόπιν αιτήματός τους ή υποχρεωτικά λόγω ηλικίας ή για ιατρικούς λόγους δικαιούνται απολαβές ίσες με το 75 % του βασικού μισθού και του επιδόματος αρχαιότητας που εισέπρατταν όταν υπηρετούσαν στη θέση που κατείχαν τελευταία.

[...]

(4a) Στην περίπτωση που διαλαμβάνεται στην παράγραφο 1, καταβάλλεται εφάπαξ αποζημίωση στον δικαστή ο οποίος συνταξιοδοτείται με τη συμπλήρωση της ηλικίας των 60 ετών στην περίπτωση των γυναικών και των 65 ετών στην περίπτωση των ανδρών.

(4b) Οι δικαστές που επανήλθαν σε θέση που κατείχαν προηγουμένως ή τοποθετήθηκαν σε ανάλογη αυτής θέση δυνάμει του άρθρου 71c, παράγραφος 4, ή του άρθρου 74, παράγραφος 1a, δικαιούνται σε περίπτωση που συνταξιοδοτηθούν, κατόπιν αιτήματός τους ή υποχρεωτικώς, εφάπαξ αποζημιώσεως ίσης με τη διαφορά μεταξύ του ποσού της αποζημιώσεως που υπολογίστηκε κατά την ημερομηνία της κατόπιν αιτήματός τους ή υποχρεωτικής συνταξιοδοτήσεως και του ποσού της ήδη καταβληθείσας αποζημιώσεως. Στην περίπτωση που διαλαμβάνεται στην παράγραφο 1, η αποζημίωση πρέπει να καταβληθεί την ημερομηνία της συμπλήρωσεως της ηλικίας των 60 ετών στην περίπτωση των γυναικών και εκείνης των 65 ετών στην περίπτωση των ανδρών.»

2. Ο νόμος της 23ης Νοεμβρίου 2002 περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου

23. Αντικείμενο της παρούσας υπόθεσης αποτελεί ο Ustawa o Sądzie Najwyższym¹⁵ (νόμος περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου, στο εξής: νόμος του 2002 περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου), της 23ης Νοεμβρίου 2002, όπως τροποποιήθηκε με τον τροποποιητικό νόμο του Ιουλίου 2017.

24. Μέχρι τις 3 Απριλίου 2018, ως ηλικία συνταξιοδοτήσεως των δικαστών του Ανωτάτου Δικαστηρίου προβλεπόταν από τον νόμο του 2002 περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου το 70ό έτος. Από την ημερομηνία αυτή, ωστόσο, το όριο μειώθηκε στα 65 έτη¹⁶.

25. Εντούτοις, δυνάμει του άρθρου 30, παράγραφος 2, του νόμου του 2002 περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου, οι δικαστές έχουν τη δυνατότητα να υποβάλουν αίτηση συνταξιοδοτήσεως πριν την ηλικία των 70 ετών. Η ηλικία από την οποία οι δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου μπορούν να υποβάλουν αίτηση συνταξιοδοτήσεως τροποποιήθηκε τελευταία με τον τροποποιητικό νόμο του Ιουλίου 2017, βάσει του οποίου η σχετική ηλικία μειώθηκε στα 60 έτη για τις γυναίκες και στα 65 έτη για τους άνδρες. Το άρθρο 30, παράγραφος 2, του νόμου του 2002 περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου, ως είχε πριν τροποποιηθεί, καθόριζε στα 67 έτη την ηλικία υποβολής αιτήσεως συνταξιοδοτήσεως. Ο νόμος της 16ης Νοεμβρίου 2016 καθόρισε στα 65 έτη την εν λόγω ηλικία τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες.

26. Το άρθρο 42, παράγραφοι 4 και 5 του νόμου του 2002 περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου, που αφορά τις αποδοχές των δικαστών του Ανωτάτου Δικαστηρίου, ορίζει τα εξής:

«(4) Οι αποδοχές των δικαστών του Ανωτάτου Δικαστηρίου καθορίζονται βάσει του βασικού κλιμακίου ή του προσαυξημένου κλιμακίου προαγωγής. Το προσαυξημένο κλιμάκιο προαγωγής αντιστοιχεί σε ποσοστό 115 % του βασικού κλιμακίου.

(5) Με την ανάληψη των καθηκόντων τους, οι δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου λαμβάνουν βασικό μισθό ο οποίος αντιστοιχεί στο βασικό κλιμάκιο. Κατατάσσονται στο προσαυξημένο κλιμάκιο προαγωγής κατόπιν επτά ετών υπηρεσίας [...]».

27. Το άρθρο 43 του νόμου του 2002 περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου προβλέπει τα εξής:

«Οι δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου δικαιούνται, για κάθε έτος υπηρεσίας, επίδομα αρχαιότητας που αντιστοιχεί σε ποσοστό 1 % του βασικού μισθού, πλην όμως δεν μπορεί να υπερβαίνει το 20 % του μισθού αυτού. Το χρονικό διάστημα που λαμβάνεται υπόψη για τον καθορισμό του ύψους του επιδόματος περιλαμβάνει και τη διάρκεια του χρόνου υπηρεσίας ή της εργασιακής σχέσεως που προηγήθηκαν του διορισμού σε θέση δικαστή στο Ανώτατο Δικαστήριο, καθώς και τον χρόνο ασκήσεως του επαγγέλματος του δικηγόρου, του νομικού συμβούλου ή του συμβολαιογράφου.»

¹⁵ Dz. U. του 2001, αριθ. 240, θέση 2052.

¹⁶ Στις 20 Δεκεμβρίου 2017, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας υπέγραψε τον Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (νόμο της 8ης Δεκεμβρίου 2017 περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου, Dz. U. του 2018, θέση 5, όπως τροποποιήθηκε), ο οποίος τέθηκε σε ισχύ στις 3 Απριλίου 2018 επιφέροντας αυτήν την αλλαγή. Βλ. σημεία 5 έως 7 των προτάσεών μου στην υπόθεση Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-619/18, EU:C:2019:325).

28. Το άρθρο 50 του νόμου του 2002 περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου ορίζει ότι:

«Οι συνταξιοδοτηθέντες δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου λαμβάνουν σύνταξη ύψους ίσου με το 75 % του βασικού μισθού και του επιδόματος αρχαιότητας που ελάμβαναν στη θέση που κατείχαν τελευταία. Οι απολαβές αυτές αναπροσαρμόζονται εντός των ιδίων χρονικών προθεσμιών και κατά το ίδιο ποσοστό με τον βασικό μισθό των εν ενεργεία δικαστών του Ανωτάτου Δικαστηρίου.»

3. *Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze (νόμος της 28ης Ιανουαρίου 2016 περί εισαγγελικών λειτουργιών)*

29. Το άρθρο 127, παράγραφος 1, του νόμου της 28ης Ιανουαρίου 2016 περί εισαγγελικών λειτουργιών¹⁷ (στο εξής: νόμος περί εισαγγελικών λειτουργιών) ορίζει μεταξύ άλλων:

«Εκτός αν ο παρών νόμος ορίζει άλλως, τα άρθρα 69 έως 71, το άρθρο 73, το άρθρο 74, το άρθρο 76, το άρθρο 85, παράγραφος 4, τα άρθρα 99 έως 102 και το άρθρο 104 του [νόμου περί τακτικών δικαστηρίων] έχουν εφαρμογή, κατ' αναλογία, στην περίπτωση των εισαγγελικών λειτουργιών.»

30. Συνεπώς, η ηλικία συνταξιοδότησεως των εισαγγελικών λειτουργιών ρυθμίζεται με το άρθρο 69 του νόμου περί τακτικών δικαστηρίων. Ως εκ τούτου, πριν από τις τροποποιήσεις που εισήχθησαν με τον τροποποιητικό νόμο του Ιουλίου 2017, το γενικό όριο ηλικίας συνταξιοδότησεως των εισαγγελικών λειτουργιών ήταν το 67ο έτος για τους άνδρες και για τις γυναίκες εξίσου. Ο νόμος της 16ης Νοεμβρίου 2016 μείωσε την ηλικία συνταξιοδότησεως των εισαγγελικών λειτουργιών στα 65 έτη τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες. Η εν λόγω τροποποίηση επρόκειτο να τεθεί σε ισχύ τον Οκτώβριο του 2017. Το άρθρο 13, παράγραφος 2, του τροποποιητικού νόμου του Ιουλίου 2017 τροποποίησε εκ νέου τις διατάξεις σχετικά με την ηλικία συνταξιοδότησεως και καθόρισε το όριο ηλικίας στα 60 έτη στην περίπτωση των γυναικών και στα 65 έτη στην περίπτωση των ανδρών.

31. Όσον αφορά τις παροχές για τους συνταξιούχους εισαγγελείς, σύμφωνα με το άρθρο 127, παράγραφος 1, του νόμου περί εισαγγελικών λειτουργιών, εφαρμόζονται επίσης οι διατάξεις σχετικά με τους δικαστές των τακτικών δικαστηρίων, και συγκεκριμένα οι διατάξεις του άρθρου 100 του νόμου περί τακτικών δικαστηρίων.

32. Ωστόσο, οι αποδοχές καθεαυτές καθορίζονται σύμφωνα με το άρθρο 124 του νόμου περί εισαγγελικών λειτουργιών. Το άρθρο αυτό ορίζει, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«(1) Το ύψος των αποδοχών των εισαγγελέων, οι οποίοι κατέχουν αντίστοιχες θέσεις, εξαρτάται από την αρχαιότητα στην υπηρεσία ή από τα ασκούμενα καθήκοντα. Ο βασικός μισθός των τοπικών και επαρχιακών εισαγγελέων ισούται με τον βασικό μισθό των δικαστών των αντίστοιχων οργανωτικών μονάδων των τακτικών δικαστηρίων. Ο βασικός μισθός των εισαγγελέων εφετών ισούται με τον βασικό μισθό των δικαστών των εφετείων.

Ο βασικός μισθός των εισαγγελέων της γενικής εισαγγελίας ισούται με τον βασικό μισθό των δικαστών του Ανωτάτου Δικαστηρίου. Τα επιδόματα καθηκόντων του γενικού εισαγγελέα και των λοιπών αναπληρωτών γενικών εισαγγελέων ισούνται με τα επιδόματα καθηκόντων που καταβάλλονται, αντίστοιχα, στο πρώτο πρόεδρο του Ανωτάτου Δικαστηρίου και στον πρόεδρο του Ανωτάτου Δικαστηρίου.

(2) Ο βασικός μισθός των εισαγγελέων καθορίζεται βάσει κλιμακίων, το ύψος των οποίων υπολογίζεται με την εφαρμογή συντελεστών πολλαπλασιασμού της βάσεως υπολογισμού του βασικού μισθού των εισαγγελέων.

¹⁷ Dz. U. του 2016, θέση 177.

[...]

(4) Εάν πριν τον διορισμό του σε θέση εισαγγελέα, ο εισαγγελέας κατείχε άλλη ανάλογη θέση στο εισαγγελικό ή δικαστικό σώμα, δικαιούται στη νέα του θέση βασικό μισθό όχι χαμηλότερο από τον μισθό που λάμβανε στο κλιμάκιο στο οποίο αντιστοιχούσε η θέση που κατείχε προηγουμένως.

(5) Όσον αφορά τον βασικό μισθό, ο εισαγγελέας κατατάσσεται αυτομάτως στο επόμενο μισθολογικό κλιμάκιο κατόπιν πέντε συνεχών ετών υπηρεσίας σε ορισμένη θέση της εισαγγελίας.

[...]»

III. Η προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία

33. Στις 28 Ιουλίου 2017, η Επιτροπή απηύθυνε στην Πολωνία προειδοποιητική επιστολή, με την οποία αμφισβητούσε τον σύμφωνο χαρακτήρα του τροποποιητικού νόμου του Ιουλίου 2017 με το δίκαιο της Ένωσης, ειδικότερα δε με το άρθρο 157 ΣΛΕΕ, την οδηγία 2006/54, και το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη.

34. Με έγγραφο της 31ης Αυγούστου 2017, η Πολωνία απάντησε στην ως άνω προειδοποιητική επιστολή. Αμφισβήτησε την επιχειρηματολογία της Επιτροπής.

35. Στις 12 Σεπτεμβρίου 2017, η Επιτροπή απηύθυνε στη Δημοκρατία της Πολωνίας αιτιολογημένη γνώμη στην οποία, βάσει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ, υποστήριξε, πρώτον, ότι η Πολωνία, θεσπίζοντας με το άρθρο 13, παράγραφοι 1 έως 3, του τροποποιητικού νόμου του Ιουλίου 2017 διαφορετική ηλικία συνταξιοδότησεως αναλόγως του φύλου για τους δικαστές των τακτικών δικαστηρίων, τους δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου και τους εισαγγελείς, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 157 ΣΛΕΕ, καθώς και από το άρθρο 5, στοιχείο α', και το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2006/54.

36. Δεύτερον, η Επιτροπή υποστήριξε ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας, μειώνοντας το όριο της ηλικίας συνταξιοδότησεως των δικαστών των τακτικών δικαστηρίων, βάσει του άρθρου 13, παράγραφος 1, του τροποποιητικού νόμου του Ιουλίου 2017 για την οργάνωση των τακτικών δικαστηρίων, και παρέχοντας στον Υπουργό Δικαιοσύνης τη διακριτική ευχέρεια να παρατείνει την ενεργό υπηρεσία των δικαστών αυτών, βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 26, στοιχεία b και c, του ίδιου νόμου, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, και το άρθρο 47 του Χάρτη.

37. Στις 12 Οκτωβρίου 2017, η Πολωνία απάντησε στην αιτιολογημένη γνώμη εμμένοντας στη θέση ότι η προβαλλόμενη αιτίαση περί παραβάσεως ήταν αβάσιμη και ζητώντας την περάτωση της διαδικασίας.

38. Η Επιτροπή αποφάσισε να προσφύγει στο Δικαστήριο για τους ακόλουθους λόγους (σημείο 39).

IV. Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

39. Με δικόγραφο που κατέθεσε στο Δικαστήριο στις 15 Μαρτίου 2018, η Επιτροπή άσκησε ενώπιον του Δικαστηρίου την υπό κρίση προσφυγή δυνάμει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ. Ζητεί από το Δικαστήριο:

- να διαπιστώσει ότι η Πολωνία, θεσπίζοντας δυνάμει του άρθρου 13, παράγραφοι 1 έως 3, του τροποποιητικού νόμου του Ιουλίου 2017 διαφορετική ηλικία συνταξιοδότησεως αναλόγως του φύλου για τους δικαστές των τακτικών δικαστηρίων, τους δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου, και τους εισαγγελείς, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 157 ΣΛΕΕ, καθώς και από το άρθρο 5, στοιχείο α', και το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2006/54.
- να διαπιστώσει ότι η Πολωνία, μειώνοντας δυνάμει του άρθρου 13, παράγραφος 1, του προαναφερθέντος νόμου το όριο ηλικίας συνταξιοδότησεως των δικαστών των τακτικών δικαστηρίων, και παρέχοντας στον Υπουργό Δικαιοσύνης τη διακριτική ευχέρεια να παρατείνει την ενεργό υπηρεσία των δικαστών αυτών, σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 26, στοιχεία b και c, του ίδιου νόμου, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, και από το άρθρο 47 του Χάρτη.
- να καταδικάσει την Πολωνία στα δικαστικά έξοδα.

40. Με το υπόμνημα αντικρούσεως που κατέθεσε στις 31 Μαΐου 2018, η Δημοκρατία της Πολωνίας ζητεί από το Δικαστήριο:

- να απορρίψει την υπό κρίση προσφυγή στο σύνολό της ως αβάσιμη·
- να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

V. Επιχειρήματα των διαδίκων

A. A. Επί του παραδεκτού της προσφυγής

41. Με το υπόμνημα ανταπαντήσεως, η Πολωνία υποστηρίζει ότι η προσφυγή έχει καταστεί άνευ αντικειμένου στο σύνολό της και καλεί την Επιτροπή να παραιτηθεί αμέσως από τις αιτιάσεις της.

42. Η Πολωνία υποστηρίζει ότι το άρθρο 13, παράγραφοι 1 έως 3, του τροποποιητικού νόμου του Ιουλίου 2017, κατά του οποίου βάλλει η Επιτροπή και με το οποίο η Πολωνία θέσπισε για τους δικαστές των τακτικών δικαστηρίων, τους δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου και τους εισαγγελείς, ηλικία συνταξιοδότησεως στα 60 έτη για τις γυναίκες και στα 65 έτη για τους άνδρες, έχει τροποποιηθεί από τον Ustawa z dnia 12 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz ustawy o Sądzie Najwyższym (νόμο για την τροποποίηση του νόμου περί οργανώσεως των τακτικών δικαστηρίων, του νόμου περί του Εθνικού Δικαστικού Συμβουλίου και του νόμου περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου) της 12ης Απριλίου 2018 (στο εξής: νόμος της 12ης Απριλίου 2018)¹⁸. Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 4, του νόμου αυτού, που τροποποίησε το άρθρο 69, παράγραφος 1, του νόμου περί οργανώσεως των τακτικών δικαστηρίων, οι δικαστές, ανεξαρτήτως φύλου, συνταξιοδοτούνται με τη συμπλήρωση του 65ου έτους της ηλικίας τους. Η ηλικία συνταξιοδότησεως των εισαγγελέων καθορίζεται με τον ίδιο τρόπο, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι, σύμφωνα με το άρθρο 127 του Ustawa prawo o prokuraturze (νόμου περί εισαγγελικών λειτουργιών) της 28ης Ιανουαρίου 2016¹⁹, οι διατάξεις που ισχύουν για τους δικαστές των τακτικών δικαστηρίων εφαρμόζονται κατ' αναλογία στους εισαγγελείς. Όσον αφορά τους

¹⁸ Dz. U. του 2018, θέση 848.

¹⁹ Dz. U. του 2017, θέση 1767, όπως τροποποιήθηκε.

δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου, η ηλικία συνταξιοδότησεως για εκείνους που υποβάλλουν σχετική αίτηση καθορίστηκε βάσει του άρθρου 37 του *Ustawa o Sądzie Najwyższym* (νόμου περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου) της 8ης Δεκεμβρίου 2017²⁰, και αντιστοιχεί στα 65 έτη για άνδρες και γυναίκες.

43. Όσον αφορά τις διατάξεις του άρθρου 13, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 1, παράγραφος 26, στοιχεία b και c, του νόμου του Ιουλίου 2017, με τις οποίες μειώθηκε το όριο ηλικίας συνταξιοδότησεως των δικαστών των τακτικών δικαστηρίων και εξουσιοδοτήθηκε ο Υπουργός Δικαιοσύνης να αποφασίζει για την παράταση της ενεργού υπηρεσίας δικαστή, έχουν επίσης υποστεί τροποποιήσεις. Το άρθρο 1, παράγραφος 4, του νόμου της 12ης Απριλίου 2018 τροποποίησε το άρθρο 69, παράγραφος 1b του νόμου περί τακτικών δικαστηρίων, κατά τρόπο ώστε να απόκειται πλέον στο Εθνικό Δικαστικό Συμβούλιο να εγκρίνει την παράταση ενεργού υπηρεσίας δικαστή των τακτικών δικαστηρίων πέραν της ηλικίας των 65 ετών. Τα κριτήρια που πρέπει να εφαρμόζονται από το Εθνικό Δικαστικό Συμβούλιο έχουν επίσης τροποποιηθεί. Το Εθνικό Δικαστικό Συμβούλιο αποτελεί συνταγματικό όργανο που είναι υπεύθυνο για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας των δικαστών και των δικαστηρίων. Κατά συνέπεια, το γεγονός ότι απόφαση περί παράτασης της ενεργού υπηρεσίας δικαστή ανατίθεται στο Εθνικό Δικαστικό Συμβούλιο δεν μπορεί να εκληφθεί ως πράξη που βλάπτει την ανεξαρτησία των δικαστών.

44. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο εκπρόσωπος της Επιτροπής δήλωσε ότι η Επιτροπή εμμένει στην προσφυγή της. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι οι τροποποιήσεις του νόμου δεν έχουν κατορθώσει να επιλύσουν όλα τα ζητήματα που πρόβαλε με την προσφυγή της και υπάρχει πραγματικό και σημαντικό ενδιαφέρον για την εκδίκαση της υποθέσεως, ανεξάρτητα από το αν και σε ποιο βαθμό η Πολωνία τροποποίησε τις διατάξεις της μετά την αιτιολογημένη γνώμη της Επιτροπής.

B. Β. Διακρίσεις λόγω φύλου

1. Η Επιτροπή

45. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η Πολωνία, με τη μείωση του ορίου ηλικίας συνταξιοδότησεως από τα 67 έτη στα 60 για τις γυναίκες και στα 65 για τους άνδρες, η οποία επήλθε με τον τροποποιητικό νόμο του Ιουλίου 2017, παρέβη το άρθρο 157 ΣΛΕΕ και το άρθρο 5, στοιχείο α', της οδηγίας 2006/54 καθώς και το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της ίδιας οδηγίας, δεδομένου ότι ο τροποποιητικός νόμος του Ιουλίου 2017 επιβάλλει διαφορετικές ηλικίες συνταξιοδότησεως των δικαστών με βάση το φύλο²¹.

46. Η Επιτροπή επισημαίνει ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, προκειμένου να διαπιστωθεί αν ένα καθεστώς συνιστά επαγγελματικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως το οποίο, ως εκ τούτου, διέπεται από την οδηγία 2006/54 και όχι από την οδηγία 79/7, καθοριστικό είναι το αν έχει ουσιώδη σημασία για τη σχέση εργασίας· τούτο συμβαίνει όταν η σύνταξη συνδέεται με την αμοιβή του οικείου προσώπου και, ως εκ τούτου, εμπίπτει στο άρθρο 157 ΣΛΕΕ²². Δεν αμφισβητείται ότι οι πληρωμές που πραγματοποιούνται μετά τη συνταξιοδότηση σύμφωνα με τις επίμαχες διατάξεις καταβάλλονται λόγω της εργασιακής σχέσης και όχι για πολιτικούς, κοινωνικούς, ηθικούς ή δημοσιονομικούς λόγους, όπως συμβαίνει στην περίπτωση των συνταξιοδοτικών συστημάτων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 79/7. Κατά συνέπεια, η Πολωνία δεν μπορεί να επικαλεστεί την προβλεπόμενη στο άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 79/7 διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών να εισάγουν διακρίσεις με βάση το φύλο όσον αφορά τα δημόσια συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως.

20 Dz. U. του 2018, θέση 5.

21 Η Επιτροπή παραπέμπει επίσης στα άρθρα 1, 2 και 7 της οδηγίας 2006/54.

22 Αποφάσεις της 28ης Σεπτεμβρίου 1994, *Beune* (C-7/93, EU:C:1994:350, σκέψη 46), της 29ης Νοεμβρίου 2001, *Griesmar* (C-366/99, EU:C:2001:648, σκέψη 28), και της 13ης Νοεμβρίου 2008, *Επιτροπή κατά Ιταλίας* (C-46/07, EU:C:2008:618, σκέψεις 40 και 41).

47. Στη νομολογία έχουν διατυπωθεί τρεις προϋποθέσεις για την εφαρμογή αυτού του αποκλεισμού· τα σχετικά μέτρα πρέπει να αφορούν συγκεκριμένη κατηγορία εργαζομένων, τα ποσά που καταβλήθηκαν μετά τη συνταξιοδότηση πρέπει να τελούν σε άμεση συνάρτηση με τον χρόνο υπηρεσίας (χωρίς να απαιτείται, κατά την Επιτροπή, η σύνδεση μεταξύ των δύο να γίνεται με αυτόματο ή μαθηματικό τρόπο), το δε ύψος των παροχών πρέπει να υπολογίζεται βάσει των αποδοχών που λάμβανε ο εργαζόμενος στην τελευταία θέση απασχόλησης. Σύμφωνα με την Επιτροπή, το επίμαχο καθεστώς πληροί όλες αυτές τις προϋποθέσεις και, εξάλλου, οι αντιρρήσεις της Πολωνίας περιορίζονται στο επιχείρημα ότι οι παροχές που χορηγούνται βάσει των επίμαχων συνταξιοδοτικών διατάξεων δεν τελούν σε άμεση συνάρτηση με τον χρόνο της συμπληρωθείσας υπηρεσίας.

48. Ειδικότερα, η Επιτροπή υποστηρίζει, μεταξύ άλλων, ότι το γεγονός ότι ο καθορισμός των καταβαλλόμενων παροχών συνδέεται με την απασχόληση στον δημόσιο τομέα σε θέσεις εκτός του δικαστικού σώματος συνηγορεί, σε αντίθεση προς τα επιχειρήματα της Πολωνίας, υπέρ του ότι οι συνταξιοδοτικές παροχές τελούν πράγματι σε συνάρτηση με τον χρόνο υπηρεσίας. Η ύπαρξη ανώτατων ορίων στο σύστημα²³ δεν αναιρεί το γεγονός ότι ο τελευταίος μισθός, στον οποίο βασίζονται οι παροχές, καθορίζεται από το μισθολογικό κλιμάκιο (που εξαρτάται από τον χρόνο υπηρεσίας) και το επίδομα αρχαιότητας (που εξαρτάται επίσης από τον χρόνο υπηρεσίας). Ο χρόνος υπηρεσίας αποτελεί θεμελιώδη παράγοντα για τον καθορισμό τόσο του μισθολογικού κλιμακίου όσο και ενός συγκεκριμένου επιδόματος αρχαιότητας.

49. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή καταλήγει στο συμπέρασμα ότι υφίσταται άμεση διάκριση κατά παράβαση του άρθρου 157 ΣΛΕΕ και της οδηγίας 2006/54, και ιδίως του άρθρου 5, στοιχείο α', και του άρθρου 7, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής.

50. Η Επιτροπή απορρίπτει τα επιχειρήματα της Πολωνίας, κατά τα οποία η χαμηλότερη ηλικία συνταξιοδότησεως των γυναικών σε σχέση με τους άνδρες αποτελεί μέτρο θετικής διάκρισης που επιτρέπεται από το άρθρο 157, παράγραφος 4, ΣΛΕΕ και το άρθρο 3 της οδηγίας 2006/54, καθότι τα επίμαχα μέτρα δεν βοηθούν τις γυναίκες στην εξέλιξη της σταδιοδρομίας τους ούτε εξασφαλίζουν σε αυτές ίσες ευκαιρίες προαγωγής²⁴. Επιπλέον, δεν υφίσταται καμία σύνδεση με την ανατροφή των παιδιών, δεδομένου ότι ο νόμος ισχύει και για τις γυναίκες που δεν απέκτησαν παιδιά ή που δεν διέκοψαν τη σταδιοδρομία τους μετά τη γέννηση των παιδιών τους. Οι άνδρες μπορούν επίσης να έχουν καθήκοντα ανατροφής των παιδιών αλλά εξαιρούνται από την ηλικία συνταξιοδότησεως των 60 ετών.

2. Η Δημοκρατία της Πολωνίας

51. Η Πολωνία ισχυρίζεται ότι οι επίμαχες συνταξιοδοτικές διατάξεις δεν διέπονται από την οδηγία 2006/54 αλλά από την οδηγία 79/7, το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο α' της οποίας επιτρέπει στα κράτη μέλη να αποκλείουν από το πεδίο εφαρμογής της τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδότησεως για τη χορήγηση συντάξεων γήρατος και συντάξεων εν γένει. Η Πολωνία ισχυρίζεται επικουρικώς ότι, ακόμη και αν οι επίμαχες συνταξιοδοτικές διατάξεις εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2006/54, συνιστούν μέτρο θετικής διάκρισης που επιτρέπεται από το άρθρο 3 της οδηγίας 2006/54 και από το άρθρο 157, παράγραφος 4, ΣΛΕΕ.

²³ Η Επιτροπή παραπέμπει στις αποφάσεις της 29ης Νοεμβρίου 2001, Griesmar (C-366/99, EU:C:2001:648, σκέψη 78), και της 23ης Οκτωβρίου 2003 (Schönheit και Becker, C-4/02 και C-5/02, EU:C:2003:583, σκέψη 20).

²⁴ Η Επιτροπή παραπέμπει στις αποφάσεις της 17ης Οκτωβρίου 1995, Kalanke (C-450/93, EU:C:1995:322), της 11ης Νοεμβρίου 1997, Marschall (C-409/95, EU:C:1997:533), της 28ης Μαρτίου 2000, Badeck κ.λπ. (C-158/97, EU:C:2000:163), της 19ης Μαρτίου 2002, Lommers (C-476/99, EU:C:2002:183), της 12ης Σεπτεμβρίου 2002, Niemi (C-351/00, EU:C:2002:480), της 30ής Σεπτεμβρίου 2004, Briheche (C-319/03, EU:C:2004:574), και της 30ής Σεπτεμβρίου 2010, Roca Álvarez (C-104/09, EU:C:2010:561).

52. Η Πολωνία υποστηρίζει ότι το δεύτερο από τα τρία προαναφερθέντα κριτήρια δεν πληρούται και ότι η Επιτροπή έχει παρερμηνεύσει ουσιωδώς το επίμαχο πολωνικό σύστημα καθορισμού συνταξιοδοτικών παροχών. Ο χρόνος υπηρεσίας έχει απλώς συμπληρωματική σημασία κατά τον καθορισμό των παροχών.

53. Η Πολωνία ισχυρίζεται ότι η απαιτούμενη σύνδεση με τον χρόνο υπηρεσίας απουσιάζει, μεταξύ άλλων, λόγω του ότι το ανώτατο όριο του επιδόματος αρχαιότητας στο 20 % του βασικού μισθού που προβλέπει η νομοθεσία για τους εισαγγελείς και τους δικαστές των τακτικών δικαστηρίων εφαρμόζεται ανεξαρτήτως του αν ο δικαστής έχει είκοσι ή σαράντα χρόνια υπηρεσίας. Το πρωταρχικό στοιχείο για τον καθορισμό των αποδοχών είναι ο βασικός μισθός. Η Πολωνία προσθέτει ότι με τη μέθοδο υπολογισμού της χορηγούμενης σύνταξης δεν ευνοείται το ένα φύλο εις βάρος του άλλου και υποστηρίζει περαιτέρω ότι το γεγονός ότι ο χρόνος της παρασχεθείσας υπηρεσίας που λαμβάνεται υπόψη για τον καθορισμό των παροχών περιλαμβάνει θέσεις απασχόλησης στον δημόσιο τομέα εκτός του δικαστικού σώματος αποδεικνύει ότι οι συνταξιοδοτικές παροχές δεν τελούν σε άμεση συνάρτηση με τον χρόνο υπηρεσίας. Η σύνταξη γήρατος μπορεί να αυξηθεί μόνο σε συνάρτηση με τη μεταβολή των αποδοχών των εν ενεργεία δικαστών, πράγμα που αποδεικνύει ότι ο χρόνος υπηρεσίας στερείται σημασίας. Όσον αφορά τον βασικό μισθό, αυτό που έχει σημασία δεν είναι ο χρόνος υπηρεσίας αλλά οι συντελεστές της μισθολογικής κλίμακας ανάλογα με την κατεχόμενη θέση και οι συντελεστές. Η προαγωγή έχει επίσης σημασία προς τούτο.

54. Όσον αφορά τη θετική δράση, η Πολωνία υποστηρίζει ότι οι ανώτερες θέσεις στο δικαστικό σώμα είναι λιγότερο προσβάσιμες για τις γυναίκες λόγω των καθηκόντων τους στην ανατροφή των παιδιών. Η πρόωρη συνταξιοδότηση αποτελεί ένα είδος αντισταθμίσεως του μειονεκτήματος αυτού. Στη μεγάλη πλειονότητά τους οι γυναίκες στην Πολωνία έχουν παιδιά και ασχολούνται με την ανατροφή των παιδιών συχνότερα από ό,τι οι άνδρες, εις βάρος της σταδιοδρομίας τους.

55. Τέλος, η Πολωνία επισημαίνει τα μεταβατικά μέτρα που ίσχυαν από την 1η Οκτωβρίου 2017 έως τις 30 Απριλίου 2018, παράλληλα με τον τροποποιητικό νόμο του Ιουλίου 2017, τα οποία επέτρεψαν στους δικαστές, ανεξαρτήτως φύλου, να συνταξιοδοτηθούν στην ίδια ηλικία, ήτοι στα 67 έτη. Τα εν λόγω μέτρα ίσχυαν από τη στιγμή που τέθηκαν σε ισχύ οι διατάξεις κατά των οποίων βάλλει η Επιτροπή και προέβλεπαν μεταβατικό καθεστώς, σύμφωνα με το οποίο οι δικαστές που την 1η Οκτωβρίου 2017 ή έως την 1η Απριλίου 2018 (ήτοι, έξι μήνες μετά την 1η Οκτωβρίου 2017) ήταν 60 ετών (για τις γυναίκες) ή 65 ετών (για τους άνδρες) έπρεπε απλώς να καταθέσουν δήλωση πρόθεσης συνταξιοδότησεως στα 67 έτη και ιατρικό πιστοποιητικό περί ικανότητας άσκησης των καθηκόντων τους, προκειμένου να εφαρμοστεί στην περίπτωσή τους η προηγούμενη ηλικία συνταξιοδότησεως. Στο πλαίσιο αυτό δεν απαιτούνταν άδεια από καμία αρχή. Η μοναδική περαιτέρω προϋπόθεση ήταν η προθεσμία, σύμφωνα με την οποία τα εν λόγω έγγραφα έπρεπε να υποβληθούν έως την 1η Απριλίου 2018²⁵.

Γ. Φερόμενη παράβαση του άρθρου 19 ΣΕΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη

1. Η Επιτροπή

56. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι παράβαση των υποχρεώσεων που υπέχει κράτος μέλος από το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ υφίσταται όταν το δίκαιο του κράτους μέλους εμποδίζει κατά σύστημα τα δικαστήρια που εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης να τηρούν το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας²⁶. Τούτο είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τη διασφάλιση της προσήκουσας

²⁵ Άρθρο 26, παράγραφοι 1 και 2 του Ustawa o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (νόμου για την τροποποίηση του νόμου περί συντάξεων γήρατος και λοιπών συντάξεων στο πλαίσιο των ταμείων κοινωνικής ασφάλισως και άλλων νόμων) της 16ης Νοεμβρίου 2016 (Dz. U. Του 2017, θέση 38).

²⁶ Η Επιτροπή παραπέμπει στην απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2018, Associação Sindical dos Juizes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117, σκέψη 40).

λειτουργίας του μηχανισμού του άρθρου 267 ΣΛΕΕ²⁷. Οι υποχρεώσεις που είναι συνυφασμένες με το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ περιλαμβάνουν και την ανεξαρτησία, ιδίως υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη²⁸. Αυτό ισχύει ανεξάρτητα από το πρότυπο οργάνωσης της δικαιοσύνης που επιλέγει ένα κράτος μέλος κατά την άσκηση της εθνικής δικονομικής αυτονομίας του σε αυτόν τον τομέα.

57. Η Επιτροπή αντιτίθεται στη μείωση της ηλικίας συνταξιοδότησεως των δικαστών, η οποία συνοδεύεται από διακριτική ευχέρεια του Υπουργού Δικαιοσύνης να παρατείνει την ενεργό υπηρεσία του δικαστή. Η Επιτροπή δεν επικρίνει εν γένει όλους τους κανόνες που συνδέουν τη δικαστική και την εκτελεστική εξουσία.

58. Η δυνατότητα ασκήσεως ενδίκων μέσων κατά των αποφάσεων των τακτικών δικαστηρίων δεν εγγυάται την αποτελεσματική δικαστική προστασία, όταν η ανεξαρτησία των δικαστών σε όλες τις βαθμίδες του δικαστικού συστήματος δεν διασφαλίζεται.

59. Τα κριτήρια που εφαρμόζει ο υπουργός για αυτήν την απόφαση είναι αόριστα, η δε εθνική νομοθεσία δεν προβλέπει προθεσμία εντός της οποίας ο υπουργός οφείλει να λάβει την εν λόγω απόφαση, με αποτέλεσμα να παραχωρείται σε αυτόν υπέρμετρη διακριτική ευχέρεια και πραγματική εξουσία ασκήσεως επιρροής επί των δικαστών. Αυτό παραβιάζει την αρχή της μονιμότητας των δικαστών, που αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της ανεξαρτησίας τους, η οποία πρέπει να είναι τόσο προσωπική όσο και λειτουργική και να περιλαμβάνει την προστασία από την απομάκρυνση από την υπηρεσία και τις παρεμβάσεις της εκτελεστικής εξουσίας²⁹. Η εναρμόνιση της ηλικίας συνταξιοδότησεως των δικαστών με τη συνήθη ηλικία συνταξιοδότησεως δεν δύναται να δικαιολογήσει κάτι τέτοιο.

2. Η Πολωνία

60. Η Πολωνία ισχυρίζεται ότι η προσφυγή της Επιτροπής είναι διατυπωμένη με τρόπο γενικό, υποθετικό και αόριστο, θίγει δε την αρμοδιότητα της Πολωνίας να οργανώνει το δικό της σύστημα απονομής δικαιοσύνης. Η ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ από την Επιτροπή είναι υπερβολικά ευρεία. Επιπλέον, το άρθρο 47 του Χάρτη μπορεί να εφαρμοστεί μόνον όταν τα κράτη μέλη εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη. Δεν μπορεί να εφαρμοστεί εν προκειμένω λόγω του ότι αποκλείεται εφαρμογή του Χάρτη με σκοπό τη διεύρυνση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 1, ΣΕΕ και του άρθρου 51 του Χάρτη. Το άρθρο 47 του Χάρτη δεν αποτελεί μέτρο αόριστου ελέγχου.

61. Οι δικαστές στην Πολωνία απολαύουν της συνταγματικής προστασίας περί της ηλικίας συνταξιοδότησεως που καθορίζεται με νόμο. Δεν υφίσταται παραβίαση της αρχής της μονιμότητας των δικαστών, διότι ο υπουργός αποφασίζει μόνο για το ζήτημα της παράτασης. Η διακριτική ευχέρεια του υπουργού οριοθετείται από το άρθρο 69, παράγραφος 1b, του νόμου περί τακτικών δικαστηρίων. Η εν λόγω διάταξη υποχρεώνει τον υπουργό να λαμβάνει την απόφαση υπό το πρίσμα της ορθολογικής κατανομής του προσωπικού των τακτικών δικαστηρίων και των αναγκών που απορρέουν από τον φόρτο εργασίας των διαφόρων δικαστηρίων. Οι δικαστές προστατεύονται επίσης από το πολωνικό δίκαιο, μεταξύ άλλων, μέσω της διατήρησης της ιδιότητας του δικαστικού λειτουργού μετά τη συνταξιοδότηση και με το απόρρητο των διαβουλεύσεων.

²⁷ Όπ.π., σκέψεις 42 και 43.

²⁸ Όπ.π., σκέψη 41.

²⁹ Η Επιτροπή παραπέμπει, μεταξύ άλλων, στην απόφαση της 31ης Μαΐου 2005, Syfait κ.λπ. (C-53/03, EU:C:2005:333, σκέψη 31).

62. Οι ανησυχίες της Επιτροπής όσον αφορά την τάση των δικαστών να αποφαινούνται υπέρ του Υπουργού Δικαιοσύνης ή γενικότερα της εκτελεστικής εξουσίας θα μπορούσαν να είχαν διατυπωθεί σε σχέση με τον νόμο που είναι σε ισχύ εδώ και πολλά χρόνια και ο οποίος αναθέτει στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας την ευθύνη για τις προαγωγές. Ο υπαινιγμός ότι οι Πολωνοί δικαστές είναι ευάλωτοι σε επιρροές είναι προσβλητικός, είναι δε πολλές οι περιπτώσεις που το δικαστικό σώμα συνδέεται με την εκτελεστική εξουσία. Η Πολωνία επισημαίνει ότι οι θητείες των δικαστών του Δικαστηρίου ανανεώνονται κάθε έξι χρόνια. Αν αυτό δεν θίγει την ανεξαρτησία τους, ούτε τα μέτρα κατά των οποίων βάλλει η Επιτροπή μπορούν να τη θίξουν. Δεν μπορούν να υπάρχουν ταυτόχρονα διαφορετικά κριτήρια για το Δικαστήριο και τα δικαστήρια των κρατών μελών.

63. Κατά την καθής, η Επιτροπή δεν προέβη σε σφαιρική ανάλυση του δικαστικού συστήματος στην Πολωνία και όλων των εγγυήσεων που το διέπουν, κάτι που θα ήταν επιβεβλημένο προτού υποστηριχθεί ότι συντρέχει «συστηματική» παραβίαση της δικαστικής ανεξαρτησίας. Η ανάλυση της Επιτροπής περιορίστηκε σε ένα μόνο στοιχείο.

VI. Ανάλυση

A. Παραδεκτό

64. Πρώτον, φρονώ ότι η προσφυγή της Επιτροπής δεν στερείται αντικειμένου. Παραπέμπω στην πάγια νομολογία, σύμφωνα με την οποία η ύπαρξη παραβάσεως από το κράτος μέλος των υποχρεώσεων που υπέχει δυνάμει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ πρέπει να εκτιμάται σε συνάρτηση με την κατάσταση του κράτους μέλους κατά τη λήξη της ταχθείσας με την αιτιολογημένη γνώμη προθεσμίας³⁰, η οποία εν προκειμένω είναι η 12η Οκτωβρίου 2017. Την ημερομηνία αυτή, η Πολωνία απάντησε ότι δεν θα λάμβανε μέτρα (βλ. σημείο 37 ανωτέρω). Οι τροποποιήσεις του νόμου στις οποίες στηρίζεται η Πολωνία προκειμένου να υποστηρίξει ότι κάθε προβαλλόμενη παράβαση των υποχρεώσεων που υπέχει από το δίκαιο της Ένωσης έχει, εν πάση περιπτώσει, αποκατασταθεί, αφορούν τον νόμο της 12ης Απριλίου 2018 (βλ. σημεία 42 και 43 ανωτέρω).

65. Όσον αφορά τις μεταβατικές διατάξεις (βλ. σημείο 55 ανωτέρω), οι οποίες ίσχυαν κατά την κρίσιμη ημερομηνία της 12ης Οκτωβρίου 2017, προβλέπουν εξαίρεση αναφορικά με την πρώτη αιτίαση μόνο για μικρό αριθμό δικαστών και για σύντομο χρονικό διάστημα. Επιπλέον, η ύπαρξη μεταβατικών μέτρων άπτεται της ουσίας του ζητήματος αν παραβιάστηκαν οι αρχές της μονιμότητας και της ανεξαρτησίας των δικαστών και θα εξεταστεί κατωτέρω στο μέρος VI, Γ.

66. Εν πάση περιπτώσει, όπως και στην υπόθεση Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-619/18), υφίσταται επιτακτικό συμφέρον των κρατών μελών, των πολιτών και της Ένωσης να αποφανθεί το Δικαστήριο επί της προσφυγής της οποίας έχει επιληφθεί. Η απόφαση αυτή, όπως και η απόφαση στην υπόθεση C-619/18, θα αναπτύξει την έννοια του σεβασμού του κράτους δικαίου στο νομικό σύστημα της Ένωσης και θα διευκρινίσει τις προϋποθέσεις προστασίας του. Θα αποσαφηνίσει επίσης τα όρια μεταξύ των δημοσίων συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης που διέπονται από την οδηγία 79/7 και των επαγγελματικών συνταξιοδοτικών συστημάτων που διέπονται από την οδηγία 2006/54.

67. Ως εκ τούτου, η δεύτερη αιτίαση της Επιτροπής είναι παραδεκτή, στο μέτρο που δεν στηρίζεται στο άρθρο 47 του Χάρτη.

³⁰ Αποφάσεις της 4ης Μαΐου 2006, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου (C-508/03, EU:C:2006:287, σκέψη 73), και της 22ας Φεβρουαρίου 2018, Επιτροπή κατά Πολωνίας (C-336/16, EU:C:2018:94, σκέψη 47 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

68. Στο σημείο αυτό, κατά δεύτερον, παραπέμπω στα σημεία 52 έως 60 και 65 έως 67 των προτάσεών μου της 11ης Απριλίου 2019 στην υπόθεση Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-619/18)³¹. Η Επιτροπή παρέλειψε να προσκομίσει στο Δικαστήριο τα αναγκαία στοιχεία προκειμένου αυτό να εξακριβώσει την παράβαση του άρθρου 47, λόγω ελλείψεως στοιχείων σχετικά με το πώς η Πολωνία εφάρμοζε το δίκαιο της Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη όταν θέσπισε τον τροποποιητικό νόμο του Ιουλίου 2017.

69. Συμπληρωματικά προς τις παρατηρήσεις αυτές, επισημαίνω απλώς ότι, ενώ η Επιτροπή είναι επιφορτισμένη κατά το άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΕΕ με το να «επιβλέπει την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης», σε καμία περίπτωση αυτό δεν μπορεί να δικαιολογήσει την «επέκταση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, όπως αυτές ορίζονται στις Συνθήκες», κάτι που απαγορεύεται από το άρθρο 6, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ. Όπως και στην υπόθεση C-619/18, η Επιτροπή δεν επιχείρησε να συνδέσει τα επιχειρήματά της σχετικά με το άρθρο 47 του Χάρτη με κάποια διάταξη της πολωνικής νομοθεσίας, ο σκοπός της οποίας ήταν η εφαρμογή διάταξης του δικαίου της Ένωσης³², ή να υποστηρίξει ότι αιτιάσεις στις οποίες στηρίζεται η προσφυγή της αφορούν κατάσταση που «διέπεται» με άλλο τρόπο από το δίκαιο της Ένωσης³³.

70. Ως εκ τούτου, καταλήγω στο συμπέρασμα ότι θα ισοδυναμούσε με αδικαιολόγητη παρέμβαση στην αρμοδιότητα της Πολωνίας να οργανώνει την απονομή δικαιοσύνης η αποδοχή των επιχειρημάτων της Επιτροπής, σύμφωνα με τα οποία το άρθρο 47 του Χάρτη μπορεί να επηρεάσει άμεσα, αφ' εαυτού, την έννοια του δικαιώματος πραγματικής δικαστικής προστασίας κατά το άρθρο 19 ΣΕΕ. Όπως παρατήρησε ο γενικός εισαγγελέας H. Saugmandsgaard Øe στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Δικαιώματα επικαρπίας επί γεωργικών γαιών)³⁴, το Δικαστήριο, ως υπέρτατος ερμηνευτής του δικαίου της Ένωσης, έχει την ευθύνη να εξασφαλίζει τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός του πεδίου αρμοδιότητας της Ένωσης. Σε αντίθεση με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το Δικαστήριο δεν έχει ειδική εντολή να επιβάλλει κυρώσεις για όλες τις προσβολές των θεμελιωδών δικαιωμάτων³⁵.

71. Όπως θα εξηγήσω κατωτέρω στο μέρος VI, Γ, αυτό δεν εμποδίζει επ' ουδενί την προσφυγή σε κοινές νομικές πηγές προκειμένου να διαπιστωθεί αν η αρχή της ισοβιότητας των δικαστών, καθώς και της ανεξαρτησίας και αμεροληψίας τους, έχει παραβιαστεί σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, ανεξαρτήτως αν ο επίμαχος ισχυρισμός βασίζεται στο άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, που αποτελεί ειδική έκφραση των θεμελιωδών αξιών διαλαμβάνονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ, ή αν πρόκειται για περίπτωση όπου ένα κράτος μέλος εφαρμόζει το δίκαιο της Ένωσης, ενεργοποιώντας κατ' αυτόν τον τρόπο την προστασία που παρέχει το άρθρο 47 του Χάρτη και το δικαίωμα σε «ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως».

31 EU:C:2019:325.

32 Απόφαση της 13ης Ιουνίου 2017, Florescu κ.λπ. (C-258/14, EU:C:2017:448, σκέψεις 47 και 48 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

33 Απόφαση της 7ης Μαρτίου 2017, X και X (C-638/16 PPU, EU:C:2017:173, σκέψη 45 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Για μια σύνοψη των νομικών κανόνων σχετικά με το πότε τα κράτη μέλη «εφαρμόζουν» το δίκαιο της Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη, βλ. τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Wahl στην υπόθεση Gullotta και Farmacia di Gullotta Davide & C. (C-497/12, EU:C:2015:168, σημείο 55). Βλ., πλέον πρόσφατα, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Y. Bot στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις TSN και AKT (C-609/17 και C-610/17, EU:C:2019:459, σημεία 72 έως 118).

34 C-235/17 (EU:C:2018:971). Απόφαση της 21ης Μαΐου 2019 (EU:C:2019:432).

35 Όπ.π., σημείο 111.

72. Τα εγγενή όρια του Χάρτη, δηλαδή το γεγονός ότι αυτός εφαρμόζεται στα κράτη μέλη μόνον όταν θέτουν σε εφαρμογή το δίκαιο της Ένωσης (άρθρο 51, παράγραφος 2, του Χάρτη), δεν φθάνει μέχρι του σημείου να περιορίζει το καθήκον της Επιτροπής να προστατεύει τις θεμελιώδεις αξίες της Ένωσης οι οποίες καθιερώνονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ³⁶ και οι οποίες αποτελούν μέρος της κοινής Ευρωπαϊκής συνταγματικής κληρονομιάς. Ευθείες προσφυγές, όπως αυτή που άσκησε η Επιτροπή στην υπό κρίση υπόθεση, δεν συνεπάγονται επέκταση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης κατά τρόπο ασυμβίβαστο με το άρθρο 6, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ και το άρθρο 51, παράγραφος 2, του Χάρτη.

73. Τρίτον, το γεγονός ότι ο τροποποιητικός νόμος του Ιουλίου 2017 αποτελεί αντικείμενο της αιτιολογημένης πρότασης της Επιτροπής σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 1, της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση σχετικά με το κράτος δικαίου στην Πολωνία³⁷, ουδόλως αποκλείει τη δυνατότητα της Επιτροπής να ασκήσει ευθεία προσφυγή δυνάμει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ. Παραπέμπω στις προτάσεις μου στην υπόθεση Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-619/18)³⁸, όπου εξηγώ γιατί, σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης, οι δύο διαδικασίες δεν αποκλείουν η μία την άλλη³⁹.

B. Επί της πρώτης αιτιάσεως

74. Θεωρώ ότι η Επιτροπή δικαιολόγησε το βάσιμο της πρώτης αιτιάσεώς της, τούτο δε ιδίως λόγω της υπερβολικά περιοριστικής εκ μέρους της Πολωνίας ερμηνείας των προϋποθέσεων που έχει διατυπώσει η νομολογία του Δικαστηρίου, κατά τις οποίες ένα συνταξιοδοτικό σύστημα χαρακτηρίζεται ως τέτοιο όταν ανταποκρίνεται σε επιδιώξεις κοινωνικής πολιτικής και, συνεπώς, διέπεται από την οδηγία 79/7 ως μέτρο που αφορά την κοινωνική ασφάλιση, παρά ως μέτρο που αφορά την «αμοιβή» κατά την έννοια του άρθρου 157 ΣΛΕΕ, για το οποίο ισχύουν οι εξαιρέσεις που προβλέπονται στο εν λόγω άρθρο και στις οδηγίες για την ίση αμοιβή, εν προκειμένω στην οδηγία 2006/54.

75. Ειδικότερα, η Πολωνία ερμηνεύει υπερβολικά στενά την προϋπόθεση σύμφωνα με την οποία προκειμένου ένα συνταξιοδοτικό σύστημα να μην εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 79/7, τα επιδόματα που καταβάλλονται στο πλαίσιο του εν λόγω συστήματος πρέπει να «τελούν σε άμεση συνάρτηση» με τον χρόνο υπηρεσίας.

76. Από την επιχειρηματολογία της Πολωνίας απουσιάζει οποιαδήποτε ανάλυση του ορίου μεταξύ των οδηγιών 2006/54 και 79/7, όπως αυτό έχει αναπτυχθεί στη νομολογία του Δικαστηρίου όσον αφορά την έννοια του όρου «αμοιβή» κατά το άρθρο 157 ΣΛΕΕ. Εξάλλου, αντικείμενο χωριστής εξέτασης δεν αποτέλεσαν ούτε οι ευρύτερες αρχές που διέπουν αυτό το όριο και οι οποίες διακρίνονται από τους τρεις παράγοντες που αφορούν μόνο τα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, ήτοι: i) αν αφορούν μια συγκεκριμένη κατηγορία εργαζομένων, ii) αν το ποσό που καταβάλλονται μετά τη συνταξιοδότηση τελούν σε άμεση συνάρτηση με τον χρόνο της συμπληρωθείσας υπηρεσίας, και iii) αν οι παροχές υπολογίζονται με βάση τις αποδοχές που λάμβανε ο εργαζόμενος στην τελευταία θέση απασχόλησης.

³⁶ Για μια καινοτόμο πρόταση αναφορικά με τον ρόλο που μπορούν να αναλάβουν οι πολίτες της Ένωσης προς τον σκοπό της πιο αυστηρής διασφάλισης των αξιών που διαλαμβάνονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ, βλ. Bogdandy, A., Kottmann, M., Antpöhler, C., Dickschein, J., Hentrei, S., και Smrkolj, M., «Reverse Solange- protecting the essence of fundamental rights against EU Member States», *Common Market Law Review* 42, 2012, 489. Ως προς τις εκκλήσεις για μια πιο σαφή συνταγματική επιχειρηματολογία σε σχέση με τον Χάρτη ως εργαλείο διασφάλισης της χρηστής διακυβέρνησης, βλ. «Constitutional reasoning in the European Union and the Charter of Fundamental Rights: in search of public justification», *European Public Law* 25, 2019, 183

³⁷ COM (2017) 835 final, 20 Δεκεμβρίου 2017.

³⁸ EU:C:2019:325.

³⁹ Όπ.π. (σημεία 48 έως 51).

77. Για παράδειγμα, η απόφαση Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού κατά Εβρενόπουλου αφορούσε αξίωση για σύνταξη χηρείας κατά της ελληνικής κρατικής επιχείρησης ηλεκτρισμού κατ' εφαρμογήν ιδιωτικού καθεστώτος, στο πλαίσιο της οποίας ο προσφεύγων υποστήριξε ότι το αίτημά του για χορήγηση συντάξεως απορρίφθηκε λόγω του (ανδρικού) φύλου του. Κατά την εξέταση του ζητήματος αν το σύστημα ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής της προγενέστερης διάταξης του άρθρου 157 ΣΛΕΕ (συγκεκριμένα στο άρθρο 119 της Συνθήκης ΕΟΚ) ή στην οδηγία 79/7, το Δικαστήριο επανέλαβε τη σημαντική γενική αρχή ότι «αποφασιστικό κριτήριο εν προκειμένω αποτελεί μόνον η διαπίστωση ότι η σύνταξη καταβάλλεται στον εργαζόμενο λόγω της σχέσεως εργασίας μεταξύ αυτού και του πρώην εργοδότη του»⁴⁰.

78. Προηγουμένως, στην υπόθεση Beune, η οποία αφορούσε το ζήτημα των διακρίσεων λόγω φύλου όσον αφορά το ύψος των οφειλόμενων παροχών στο πλαίσιο επαγγελματικού συστήματος συνταξιοδότησεως εργαζομένων στο Δημόσιο, ο γενικός εισαγγελέας F. G. Jacobs περιέγραψε τη σχέση εργασίας ως το «πραγματικά αποφασιστικό στοιχείο», επισημαίνοντας ότι οι «κρίσεις του Δικαστηρίου [...] σχετικά με τη σχέση μεταξύ κοινωνικής ασφάλισεως και άρθρου 119 [ΕΟΚ] [...] επιχειρούν σαφή διάκριση μεταξύ των συστημάτων γενικής κοινωνικής ασφάλισεως και αυτών που λειτουργούν στο πλαίσιο της σχέσεως εργασίας»⁴¹.

79. Ο πρωταρχικός ρόλος της σχέσης εργασίας τονίστηκε επίσης από τη γενική εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση Hložek⁴². Στο πλαίσιο διαφοράς που αφορούσε διάκριση λόγω φύλου και το κατά πόσον ένα επίδομα αναμονής αποτελούσε «αμοιβή» κατά την έννοια του άρθρου 157 ΣΛΕΕ, η γενική εισαγγελέα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το καθεστώς του επιδόματος εξαρτάται «μόνον από το κριτήριο της απασχολήσεως» που συνάγεται από την ίδια τη διάταξη αυτή⁴³. Για τη γενική εισαγγελέα, καθοριστικό ήταν μόνο το ζήτημα αν το επίδομα χορηγούνταν «λόγω της σχέσεως εργασίας»⁴⁴, επισημαίνοντας επιπλέον ότι, κατά κανόνα, η διάρκεια παροχής των υπηρεσιών είναι άνευ σημασίας για την έννοια της «αμοιβής» η οποία πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως⁴⁵. Αυτό καταδεικνύει ότι η προϋπόθεση περί «χρόνου υπηρεσίας» προσιδιάζει σε διαφορές οι οποίες αφορούν παροχές που χορηγούνται στο πλαίσιο επαγγελματικών συνταξιοδοτικών συστημάτων⁴⁶, γεγονός που με τη σειρά του αντιτίθεται σε μια υπέρμετρα περιοριστική ερμηνεία της διατύπωσης «τελούν σε συνάρτηση».

80. Επομένως, στο πλαίσιο της προμνησθείσας νομικής αρχής το Δικαστήριο αποφαινεται περί του αν εκτιμήσεις κοινωνικής πολιτικής, οργανώσεως του κράτους, ηθικής φύσεως, ή ακόμη ζητήματα μέριμνας σχετικής με τον προϋπολογισμό, επηρέασαν ή θα μπορούσαν να έχουν επηρεάσει τον εθνικό νομοθέτη ως προς τη δημιουργία ορισμένου συνταξιοδοτικού συστήματος, κατά τρόπο ώστε ένα δεδομένο συνταξιοδοτικό σύστημα να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 79/7. Οι τρεις αρχές που αναφέρθηκαν ανωτέρω (σημείο 76) αποτελούν οδηγό για τον καθορισμό του αν η οδηγία 79/7 δεν εφαρμόζεται, ταυτόχρονα όμως οι εν λόγω κατευθυντήριες αρχές δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη εν κενώ, απομονωμένες από το ευρύτερο πλαίσιο των συναφών νομικών αρχών. Σε αυτές προστίθεται, συμπληρωματικά, η σημασία που έχει στην έννομη τάξη της Ένωσης ο κανόνας του πρωτογενούς δικαίου που απαγορεύει την άνιση μεταχείριση όσον αφορά την αμοιβή⁴⁷.

40 Απόφαση της 17ης Απριλίου 1997, Εβρενόπουλος (C-147/95, EU:C:1997:201, σκέψη 19). Η αρχή αυτή εφαρμόζεται συνεχώς έκτοτε. Βλ. π.χ. στο πλαίσιο των διακρίσεων λόγω φύλου όσον αφορά τον υπολογισμό των συνταξιοδοτικών παροχών των δικαστών, απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2001, Griesmar (C-366/99, EU:C:2001:648, σκέψη 28 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Βλ., πιο πρόσφατα, απόφαση 26ης Μαρτίου 2009, Επιτροπή κατά Ελλάδος (C-559/07, EU:C:2009:198, σκέψη 47).

41 Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα F. G. Jacobs στην υπόθεση Beune (C-7/93, EU:C:1994:173, σημεία 38 και 42).

42 C-19/02 (EU:C:2004:204).

43 Όπ.π., σημείο 45. Η γενική εισαγγελέας παρέπεμψε στο γράμμα του άρθρου 141, παράγραφος 2, ΕΚ (νυν άρθρο 157 ΣΛΕΕ), καθώς και στις αποφάσεις της 9ης Φεβρουαρίου 1982, Garland (12/81, EU:C:1982:44, σκέψη 5), της 17ης Μαΐου 1990, Barber (C-262/88, EU:C:1990:209, σκέψη 12), και της 9ης Φεβρουαρίου 1999, Seymour-Smith and Perez (C-167/97, EU:C:1999:60, σκέψη 23).

44 Όπ.π. Η έμφαση στο πρωτότυπο.

45 Όπ.π., σημείο 49.

46 Απόφαση της 6ης Δεκεμβρίου 2012, Dittrich κ.λπ. (C-124/11, C-125/11 και C-143/11, EU:C:2012:771, σκέψη 38).

47 Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Safeway (C-171/18, EU:C:2019:272, σημείο 62), όπου παραπέμω στην απόφαση της 28ης Σεπτεμβρίου 1994 (Coloroll Pension Trustees, C-200/91, EU:C:1994:348, σκέψη 26).

81. Ως εκ τούτου, δεν είναι δυνατόν να συναχθεί το συμπέρασμα ότι οι τρεις παράγοντες που αποκλείουν ένα επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 79/7 είναι απόλυτοι, υπό την έννοια ότι η παραμικρή απόκλιση από έναν εξ αυτών αρκεί για να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι το επίμαχο σύστημα εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 79/7 και, συγκεκριμένα, στη διακριτική ευχέρεια που καταλείπεται στα κράτη μέλη βάσει του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής να καθορίζουν διαφορετική ηλικία συνταξιοδοτήσεως για τους άνδρες και τις γυναίκες⁴⁸.

82. Η Πολωνία δεν προσπάθησε να εξηγήσει πώς το επίμαχο σύστημα διαφέρει από τα συστήματα που αποτέλεσαν αντικείμενο των αποφάσεων στις οποίες κρίθηκε ότι πληρούται η προϋπόθεση ότι οι συνταξιοδοτικές παροχές πρέπει να «τελούν σε άμεση συνάρτηση» με τον χρόνο υπηρεσίας. Αναφέρομαι στις αποφάσεις *Beune*⁴⁹, *Podesta*⁵⁰, *Griesmar*⁵¹, *Niemi*⁵², *Schönheit*⁵³ και Επιτροπή κατά Ελλάδα⁵⁴. Σε όλες αυτές τις αποφάσεις, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι παροχές που χορηγήθηκαν στο πλαίσιο των επίμαχων επαγγελματικών συνταξιοδοτικών συστημάτων συνιστούσαν «αμοιβή» υπό την έννοια των κρίσιμων στην εκάστοτε υπόθεση διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, αφού εφάρμοσε την κατευθυντήρια αρχή κατά την οποία οι παροχές «τελούν σε άμεση συνάρτηση» με τον χρόνο υπηρεσίας, και αφού εξέτασε το κατά πόσον το σύστημα αφορά ειδική κατηγορία εργαζομένων και το αν οι παροχές υπολογίζονται βάσει του τελευταίου μισθού, με τα δύο τελευταία κριτήρια να μην είναι καθοριστικής σημασίας στην υπό κρίση υπόθεση⁵⁵.

83. Όλα αυτά με οδηγούν στο συμπέρασμα ότι αρκεί οι επαγγελματικές συνταξιοδοτικές παροχές να σχετίζονται σε όχι αμελητέο βαθμό με τον χρόνο υπηρεσίας για να αποκλεισθεί το επίμαχο σύστημα από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 79/7. Πράγματι, στην απόφαση Επιτροπή κατά Ελλάδα, το Δικαστήριο έκρινε ότι το γεγονός ότι οι επίμαχες στην εν λόγω υπόθεση συνταξιοδοτικές παροχές εμφάνιζαν ενίοτε διαφορές ανάλογα με τη δυσκολία της εργασίας ή τις δύσκολες συνθήκες υπό τις οποίες αυτή έπρεπε να παρασχεθεί, δεν αρκούσε για να άρει την εφαρμογή του κανόνα κατά τον οποίο οι καταβαλλόμενες παροχές τελούν σε άμεση συνάρτηση με τον χρόνο της συμπληρωθείσας υπηρεσίας⁵⁶.

84. Ως εκ τούτου, στη διατύπωση «τελούν σε άμεση συνάρτηση», η έμφαση δίνεται περισσότερο στο «τελούν σε συνάρτηση» παρά στο «άμεση». Ο τελευταίος όρος αυτός δεν επιβάλλει την προϋπόθεση να βασίζονται οι παροχές αυτομάτως ή *αποκλειστικά* στον χρόνο υπηρεσίας, κατ' αποκλεισμό των άλλων παραγόντων που επικαλείται η Πολωνία (οι οποίοι συνοψίστηκαν ανωτέρω, στο σημείο 53). Σε αυτούς περιλαμβάνονται η πρόβλεψη ανώτατων ορίων (όπως το ανώτατο όριο στο επίδομα αρχαιότητας), τα πραγματικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να αυξηθεί ένας μισθός μετά τη συνταξιοδότηση, η προαγωγή, οι συντελεστές και τα μισθολογικά κλιμάκια για τον καθορισμό του

48 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας S. Alber στην υπόθεση *Griesmar* (C-366/99, EU:C:2001:117, σημείο 50), για τον καθορισμό του αν έχει εφαρμογή αυτή η δυνατότητα, ο γενικός εισαγγελέας F. G. Jacobs πρότεινε ανάλυση πέντε παραγόντων στις προτάσεις του στην υπόθεση *Beune* (C-7/93, EU:C:1994:173, σημείο 22). Αυτοί αφορούσαν το κατά πόσον το σύστημα θεσπίζεται με νόμο, το αν είναι συμβατικής φύσεως, το πώς χρηματοδοτείται, το κατά πόσον εφαρμόζεται σε γενικές κατηγορίες εργαζομένων και το αν έχει επικουρικό χαρακτήρα.

49 Απόφαση της 28ης Σεπτεμβρίου 1994, *Beune* (C-7/93, EU:C:1994:350).

50 Απόφαση της 25ης Μαΐου 2000, *Podesta* (C-50/99, EU:C:2000:288).

51 Απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2001, *Griesmar* (C-366/99, EU:C:2001:648).

52 Απόφαση της 12ης Σεπτεμβρίου 2002, *Niemi* (C-351/00, EU:C:2002:480).

53 Απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2003, *Schönheit* και *Becker* (C-4/02 and C-5/02, EU:C:2003:583).

54 Απόφαση της 26ης Μαρτίου 2009, Επιτροπή κατά Ελλάδα (C-559/07, EU:C:2009:198).

55 Ούτε εξετάστηκε καθ' οιονδήποτε τρόπο το κατά πόσον το επίμαχο σύστημα ομοιάζει με τα συστήματα που αποτέλεσαν αντικείμενο των σχετικών αποφάσεων στις οποίες το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ένα γενικό κρατικό συνταξιοδοτικό σύστημα υπόκειται στη διακριτική ευχέρεια που καταλείπεται στα κράτη μέλη βάσει του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 79/7. Βλ. π.χ. απόφαση της 7ης Ιουλίου 1992, *Equal Opportunities Commission* (C-9/91, EU:C:1992:297).

56 Απόφαση της 26ης Μαρτίου 2009, Επιτροπή κατά Ελλάδα (C-559/07, EU:C:2009:198, σκέψη 57). Για λόγους πληρότητας, σημειώνω ότι το Δικαστήριο εξέτασε πρόσφατα με βάση τους τρεις παράγοντες αν υφίσταται σύνδεση μεταξύ του χρόνου υπηρεσίας και των συνταξιοδοτικών παροχών στην απόφασή του της 15ης Ιανουαρίου 2019, *E.B.* (C-258/17, EU:C:2019:17, σκέψη 46), αλλά άφησε την απάντηση σε αυτό το ζήτημα στη σκέψη 47 στην κρίση του αιτούντος δικαστηρίου.

βασικού μισθού. Εν προκειμένω, ο βασικός μισθός καθορίζεται επίσης σε μεγάλο βαθμό από τον χρόνο υπηρεσίας (βλ. κατωτέρω, σημεία 86 έως 89). Συνεπώς, κανένας από αυτούς τους παράγοντες δεν μπορεί να διαρρήξει την πρόδηλη σύνδεση μεταξύ του χρόνου υπηρεσίας και των καταβαλλόμενων παροχών.

85. Επιπλέον, συμμερίζομαι το επιχείρημα της Επιτροπής ότι η συμπερίληψη στον υπολογισμό του χρόνου υπηρεσίας της απασχολήσεως στο δημόσιο τομέα σε θέσεις εκτός του δικαστικού σώματος μάλλον επιβεβαιώνει παρά αντικρούει το συμπέρασμα ότι οι παροχές στο πλαίσιο του εν λόγω συνταξιοδοτικού συστήματος τελούν σε άμεση συνάρτηση με τον χρόνο υπηρεσίας (βλ. σημείο 48 ανωτέρω). Το γεγονός ότι το σύστημα υπολογισμού των συνταξιοδοτικών παροχών δεν ευνοεί το ένα φύλο έναντι του άλλου δεν αίρει την άνιση μεταχείριση εις βάρος των ανδρών, διότι η ηλικία συνταξιοδοτήσεώς τους είναι μεγαλύτερη από αυτή των γυναικών.

86. Δέχομαι επίσης ότι η Επιτροπή απέδειξε τη σύνδεση μεταξύ των καταβαλλόμενων παροχών και του χρόνου υπηρεσίας (βλ. σημεία 46 και 48 ανωτέρω). Αναφέρομαι, για παράδειγμα, στο άρθρο 91, παράγραφος 1, του νόμου περί τακτικών δικαστηρίων, που ορίζει ότι το ύψος των αποδοχών των δικαστών καθορίζεται με βάση τον χρόνο υπηρεσίας, καθώς και στο άρθρο 91, παράγραφος 7, που ορίζει ότι οι αποδοχές πρέπει επίσης να διαφοροποιούνται βάσει του επιδόματος αρχαιότητας (σημείο 19 ανωτέρω). Δυνάμει του άρθρου 91α, παράγραφος 3, του νόμου περί τακτικών δικαστηρίων, ο βασικός μισθός επηρεάζεται επίσης από την αρχαιότητα (σημείο 21 ανωτέρω). Οι νομοθετικές διατάξεις αυτού του είδους δεν μπορούν να αγνοηθούν μέσω της προσφυγής σε πρόσθετους παράγοντες όπως τα ανώτατα όρια ή οι συντελεστές (βλ. παράγοντες που αναφέρθηκαν ανωτέρω, σημείο 84), ούτε να αλλοιώσουν τη νομοθετική πραγματικότητα κατά την οποία οι καταβαλλόμενες συνταξιοδοτικές παροχές βασίζονται στον τελευταίο μισθό που λάμβανε ο εργαζόμενος και ο οποίος καθορίζεται σε σημαντικό βαθμό από τον χρόνο υπηρεσίας.

87. Ειδικότερα, το άρθρο 91α, παράγραφος 3, του νόμου περί τακτικών δικαστηρίων (σημείο 20 ανωτέρω) ορίζει ότι ως προς τον βασικό μισθό, ο δικαστής κατατάσσεται στο αμέσως ανώτερο κλιμάκιο μετά την ολοκλήρωση πενταετούς υπηρεσίας σε ορισμένη θέση στο δικαστικό σώμα. Μέσω αυτού θεμελιώνεται η κρίσιμη σύνδεση με τον χρόνο υπηρεσίας, διότι, σύμφωνα με το άρθρο 100, παράγραφος 1 (σημείο 22 ανωτέρω), η τελευταία θέση που κατείχε ο εργαζόμενος καθορίζει τις καταβαλλόμενες συνταξιοδοτικές παροχές. Ωστόσο, η τελευταία θέση που κατείχε θα αντιστοιχεί σε ορισμένο μισθολογικό κλιμάκιο, το οποίο συνδέεται με τον χρόνο υπηρεσίας. Επιπλέον, οι πρόσθετες χρηματικές παροχές λόγω συνταξιοδοτήσεως που απαριθμούνται στο άρθρο 100 (βλ. ανωτέρω, σημείο 22) δεν διασπούν τη σύνδεση μεταξύ του χρόνου υπηρεσίας, της κατάταξης σε ένα κλιμάκιο και της τελευταίας θέσης που κατείχε.

88. Η σύνδεση μεταξύ του βαθμού και του χρόνου υπηρεσίας στο Ανώτατο Δικαστήριο θεμελιώνεται μέσω του άρθρου 42, παράγραφοι 4 έως 5, του νόμου του 2002 περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου (σημείο 26 ανωτέρω), το δε άρθρο 42, παράγραφος 5 ορίζει ότι ο βασικός μισθός καθορίζεται από το έτος έναρξης της υπηρεσίας και αυξάνεται μετά από επτά έτη, ενώ κατά το άρθρο 50 οι συνταξιοδοτικές παροχές καθορίζονται βάσει των βασικών μισθών και των επιδομάτων αρχαιότητας (σημείο 28 ανωτέρω). Το άρθρο 43 του νόμου περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου του 2002 προβλέπει επίδομα αρχαιότητας που καθορίζεται εν μέρει από τον χρόνο υπηρεσίας (σημείο 27 ανωτέρω).

89. Όσον αφορά τους εισαγγελείς, η άμεση σύνδεση με τον χρόνο υπηρεσίας θεμελιώνεται μέσω του άρθρου 127, παράγραφος 1, του νόμου περί εισαγγελικών λειτουργιών (σημείο 31 ανωτέρω) και μέσω ορισμένων ειδικότερων διατάξεων που συνδέουν τις συνταξιοδοτικές παροχές με τον χρόνο υπηρεσίας. Αναφέρομαι εν προκειμένω, για παράδειγμα, στο άρθρο 124, παράγραφος 1, του νόμου περί εισαγγελικών λειτουργιών (σημείο 32 ανωτέρω), που ορίζει ότι ο χρόνος υπηρεσίας αποτελεί παράγοντα καθορισμού των αποδοχών. Περαιτέρω, μπορεί να επισημανθεί το άρθρο 124, παράγραφοι 4 και 5 (σημεία 31 και 32 ανωτέρω), σύμφωνα με το οποίο οι προηγούμενες θέσεις πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τον καθορισμό του μισθού και στο οποίο ο χρόνος υπηρεσίας συνδέεται με το μισθολογικό κλιμάκιο.

90. Όσον αφορά τα επιχειρήματα της Πολωνίας σχετικά με τη θετική διάκριση, αρκεί να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, τα μέτρα θετικής διάκρισης «ευνοώντας ειδικά τις γυναίκες, έχουν σκοπό να βελτιώνουν την ικανότητα των γυναικών να ανταγωνίζονται τους άνδρες στην αγορά εργασίας και να ακολουθούν σταδιοδρομία υπό συνθήκες ισότητας με τους άνδρες»⁵⁷. Δεδομένου ότι οι γυναίκες δικαστές που έχουν συνταξιοδοτηθεί δεν ανταγωνίζονται πλέον στην αγορά εργασίας ούτε ακολουθούν σταδιοδρομία, τα μέτρα κατά των οποίων βάλλει η Επιτροπή ουδόλως μπορούν να αποτελέσουν μέτρα θετικής διάκρισης κατά την έννοια του άρθρου 3 της οδηγίας 2006/54 και του άρθρου 157, παράγραφος 4, ΣΛΕΕ. Επιπλέον, απαιτείται προσοχή όταν οι κανόνες που διαιωνίζουν την παραδοσιακή κατανομή των ρόλων εκλαμβάνονται ως μέτρα προώθησης της ισότητας⁵⁸. Η «αμοιβή» στην οποία αναφέρεται το άρθρο 157, παράγραφος 4, ΣΛΕΕ δεν πρέπει να συμβάλλει στη διαιώνιση αυτής της κατανομής, ακόμη και ακούσια.

91. Όπως υποστήριξε η Επιτροπή (σημείο 50 ανωτέρω), το επίμαχο μέτρο έχει υπέρμετρα απόλυτο χαρακτήρα. Δεν είναι διαθέσιμο σε άνδρες που έχουν χάσει ευκαιρίες σταδιοδρομίας λόγω της ανατροφής των παιδιών τους, ούτε λαμβάνει υπόψη τις γυναίκες που δεν αφιέρωσαν ποτέ χρόνο σε αυτό.

92. Για τους ανωτέρω λόγους, η πρώτη αιτίαση της Επιτροπής πρέπει να θεωρηθεί βάσιμη.

Γ. Επί της δεύτερης αιτιάσεως

1. Κρίσιμες νομικές διατάξεις και οι πηγές τους

93. Στην απόφαση *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*⁵⁹, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ κατοχυρώνει την ισοβιότητα των μελών των δικαστηρίων. Προβλέπει εγγυήσεις που είναι απαραίτητες για την ανεξαρτησία των δικαστών⁶⁰. Η μονιμότητα και η ανεξαρτησία είναι στενά συνδεδεμένες, δεδομένου ότι προϋπόθεση για την αναγκαία ελευθερία σε σχέση με τις εξωτερικές επιρροές είναι να παρέχονται ορισμένες εγγυήσεις για την προστασία των προσώπων στα οποία έχει ανατεθεί το δικαιοδοτικό έργο, όπως είναι η ισοβιότητα⁶¹.

94. Επιπλέον, το Δικαστήριο έκρινε στην απόφαση *Associação Sindical dos Juizes Portugueses* και σε άλλες αποφάσεις ότι η εγγύηση της ανεξαρτησίας είναι σύμφυτη με το δικαιοδοτικό έργο⁶². Η έννοια της ανεξαρτησίας, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, ότι το σχετικό όργανο ασκεί τα δικαιοδοτικά καθήκοντά του με πλήρη αυτονομία, χωρίς να υπόκειται σε οποιαδήποτε ιεραρχική σχέση ή σχέση εξαρτήσεως έναντι οποιουδήποτε και χωρίς να λαμβάνει εντολές ή οδηγίες οποιασδήποτε προελεύσεως και ότι, ως εκ τούτου, προστατεύεται από εξωτερικές παρεμβάσεις ή πιέσεις οι οποίες θα μπορούσαν να θίξουν την ανεξάρτητη κρίση των μελών του και να επηρεάσουν τις αποφάσεις τους⁶³.

57 Απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2010, *Roca Alvarez* (C-104/09, EU:C:2010:561, σκέψη 33 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

58 Προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση *Roca Alvarez* (C-104/09, EU:C:2010:254, σημείο 47). Η γενική εισαγγελέας παραπέμπει στην απόφαση της 19ης Μαρτίου 2002, *Lommers* (C-476/99, EU:C:2002:183, σκέψη 41).

59 Απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2018 (C-64/16, EU:C:2018:117).

60 Όπ.π., σκέψη 45 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία.

61 Απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2006, *Wilson* (C-506/04, EU:C:2006:587, σκέψη 51 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

62 Απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2018, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses* (C-64/16, EU:C:2018:117, σκέψη 42 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Η αλληλοεπικάλυψη της προστασίας της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας στο πλαίσιο του άρθρου 47 του Χάρτη και του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ είναι πρόδηλη στη Γνωμοδότηση 1/17 του Δικαστηρίου (ολομέλεια) της 30ής Απριλίου 2019, σκέψεις 202 έως 204 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία. Βλ. επίσης, μεταξύ άλλων, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, *Minister for Justice and Equality* (C-216/18 PPU:EU:C:2018:586; σκέψεις 63 έως 65).

63 Αποφάσεις της 27ης Φεβρουαρίου 2018, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses* (C-64/16, EU:C:2018:117, σκέψη 44 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), και της 7ης Φεβρουαρίου 2019, *Escribano Vindel* (C-49/18, EU:C:2019:106, σκέψη 66).

95. Η αιτίαση της Επιτροπής όσον αφορά τους δικαστές των τακτικών δικαστηρίων εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, το οποίο συγκεκριμενοποιεί το κράτος δικαίου, που με τη σειρά του αποτελεί θεμελιώδη αξία της Ένωσης κατά το άρθρο 2 ΣΕΕ. Τα τακτικά δικαστήρια μπορούν να αποφαίνονται επί ζητημάτων ερμηνείας και εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης και να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ. Κατά συνέπεια, το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ εφαρμόζεται σε αυτά⁶⁴. Όπως επανέλαβε πρόσφατα το Δικαστήριο, «κάθε κράτος μέλος οφείλει να διασφαλίζει ότι τα όργανα που εντάσσονται, ως “δικαστήρια”, υπό την έννοια του δικαίου της Ένωσης, στο εθνικό σύστημα ενδίκων βοηθημάτων και μέσων στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις περί αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας»⁶⁵.

96. Θα προσέθετα σε αυτό ότι οι γενικές αρχές παραμένουν πηγή θεμελιωδών δικαιωμάτων⁶⁶ ανεξάρτητα από τη θέσπιση του Χάρτη. Πράγματι, το άρθρο 6, παράγραφος 3, ΣΕΕ ορίζει ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα «αποτελούν μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης». Όπως παρατηρήθηκε στη νομική θεωρία, «η συνύπαρξη των διαφόρων πηγών θεμελιωδών δικαιωμάτων» διασφαλίζει τον στόχο «της παροχής υψηλού επιπέδου προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων»⁶⁷. Ως εκ τούτου, το περιεχόμενο της εγγυήσεως περί κράτους δικαίου κατά τα άρθρα 2 και 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, και ο συμφυής με αυτό σεβασμός της μονιμότητας και της ανεξαρτησίας των δικαστών, καθορίζεται δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 3, ΣΕΕ από την ΕΣΔΑ⁶⁸ και από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών⁶⁹.

97. Υπάρχει, συνεπώς, μια συνταγματική γέφυρα μεταξύ του άρθρου 47 του Χάρτη και του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, δεδομένου ότι οι ίδιες αυτές πηγές είναι κρίσιμες για τον καθορισμό του περιεχομένου του δικαιώματος σε «ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως» κατά την έννοια του άρθρου 47 του Χάρτη. Το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ και το άρθρο 47 του Χάρτη συνδέονται περαιτέρω μέσω της σχέσης τους με τις γενικές αρχές του δικαίου. Πρέπει να ερμηνεύονται σε συμφωνία με αυτές, οπότε η νομολογία που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο των δύο διατάξεων αναπόφευκτα αλληλοεπικαλύπτεται⁷⁰.

98. Έχω, ωστόσο, επίγνωση της έντασης που ενυπάρχει στο άρθρο 6, παράγραφος 1, ΣΕΕ, υπό την έννοια ότι ο Χάρτης έχει πράγματι αναγνωριστεί ως πηγή θεμελιωδών δικαιωμάτων τα οποία εγγυάται η έννομη τάξη της Ένωσης, ενώ η ίδια διάταξη ορίζει επίσης, στο δεύτερο εδάφιο της, ότι οι «διατάξεις του Χάρτη δεν συνεπάγονται καμία επέκταση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, όπως αυτές ορίζονται στις Συνθήκες»⁷¹.

64 Όπ.π., σκέψη 40. Βλ., συναφώς, σημείο 63 των προτάσεών μου στην υπόθεση Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-619/18, EU:C:2019:325).

65 Αποφάσεις της 7ης Φεβρουαρίου 2019, *Escribano Vindel* (C-49/18, EU:C:2019:106, σκέψη 63 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), και της 25ης Ιουλίου 2018, *Minister for Justice and Equality* (C-216/18 PPU, EU:C:2018:56, σκέψη 52).

66 Βλ. πρόσφατη ανάλυση σε *Mătușescu, C.*, «The scope of application of fundamental rights guaranteed by European Union law on Member States' action; Some jurisprudential landmarks» *Law Review; International Journal of Law and Jurisprudence Open Source Online Publication* (2017), σ. 22, σ. 24. (http://www.internationallawreview.eu/revista/?rev_id=27).

67 Hofmann, H., και Mihaescu, B., «The relation between the Charter's Fundamental Rights and the unwritten general principles of EU law: Good administration as the test case» 9 (2013) *European Constitutional Law Review*, 73, σ. 83. Βλ. επίσης Lenaerts, K. και Gutiérrez-Fons, J.A., «The place of the Charter in the EU Constitutional Edifice» σε Peers, S., Hervey, T., Kenner, J., και Ward, A., *The EU Charter of Fundamental Rights: A commentary*, Hart Publishing, Oxford, 2014, σ. 1573. Στη σελίδα 1575 οι συγγραφείς προβαίνουν σε «παραλληλισμούς μεταξύ του Χάρτη και των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης».

68 Βλ., συναφώς, μεταξύ άλλων, αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 6ης Νοεμβρίου 2018, *Ramos Nunes de Carvalho e Sá* κατά Πορτογαλίας, CE:ECHR:2018:1106JUD005539113, §§ 144 έως 150, και της 25ης Σεπτεμβρίου 2018, *Denisov* κατά Ουκρανίας, CE:ECHR:2018:0925JUD007663911, §§ 60 έως 64. Τα υποκειμενικά και αντικειμενικά στοιχεία της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας ανατακλώνται εξάλλου και στη νομολογία του Δικαστηρίου. Βλ., για παράδειγμα, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, *Minister for Justice and Equality* (C-216/18 PPU, EU:C:2018:56), σκέψεις 63 έως 65, που γίνονται αντιληπτά από το Δικαστήριο ως εξωτερικά και εσωτερικά στοιχεία.

69 Για μια πρόσφατη ανάλυση των κοινών συνταγματικών παραδόσεων των κρατών μελών, βλ. Rossi, L.S. «Droit fondamental, primauté et autonomie: la mise en balance entre les principes “constitutionnels” de l'Union européenne», *RTDE*, 2019.

70 Απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, *Minister for Justice and Equality* (C-216/18 PPU, EU:C:2018:56).

71 Βλ. επίσης άρθρο 51, παράγραφος 2, της Χάρτη. Βλ. πρόσφατα απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2018, *Anodική Services EΠΕ* (C-260/17, EU:C:2018:864, σκέψη 38). Βλ. επίσης απόφαση της 10ης Ιουλίου 2014, *Julian Hernández* κ.λπ. (C-198/13, EU:C:2014:2055, σκέψεις 32 έως 37 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

99. Επομένως, φρονώ ότι πρέπει να επιδεικνύεται σύνεση όταν γίνεται απευθείας επίκληση του άρθρου 47 του Χάρτη για να αποσαφηνιστεί η προστασία σε σχέση με το κράτος δικαίου που προβλέπει το άρθρο 2 ΣΕΕ, καθώς και η μονιμότητα των δικαστών και το δικαίωμα προσφυγής ενώπιον ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που απορρέει από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, τουλάχιστον σε περιπτώσεις όπου το κράτος μέλος δεν εφαρμόζει δίκαιο της Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη, παρά την αλληλοεπικάλυψη που προκύπτει αναπόφευκτα λόγω των κοινών πηγών.

100. Πράγματι, συχνά γίνεται επίκληση του Χάρτη καθεαυτού ως πηγής θεμελιωδών δικαιωμάτων⁷², κάτι που δεν προκαλεί έκπληξη δεδομένου του καθεστώτος που του αναγνωρίστηκε με το άρθρο 6, παράγραφος 1, ΣΕΕ. Εντούτοις, παρότι ο Χάρτης αποτελεί τμήμα του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης, η επίκλησή του ως (άμεσης) πηγής θεμελιωδών δικαιωμάτων αγγίζει τα όρια της όταν το άρθρο 51, παράγραφος 2, του Χάρτη και το άρθρο 6, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ προβάλλονται ως εφαρμοστέες διατάξεις, όπως συμβαίνει στην παρούσα διαδικασία, διότι η Πολωνία δεν εφαρμόζει δίκαιο της Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη. Η επέκταση των αρμοδιοτήτων της Επιτροπής θα είχε ως αποτέλεσμα την παράβαση του άρθρου 6, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ και του άρθρου 51, παράγραφος 2, του Χάρτη αν θεμελιωνόταν ευθέως στο άρθρο 47 του Χάρτη.

101. Αφετέρου, όμως, οι πηγές των θεμελιωδών δικαιωμάτων που προβλέπονται στο άρθρο 6 ΣΕΕ είναι καθοριστικές ανεξαρτήτως εάν αν η προβαλλόμενη παραβίαση της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας προκύπτει στο πλαίσιο μιας διαρθρωτικής αδυναμίας που πρέπει να αντιμετωπιστεί βάσει του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, ή στο πλαίσιο εφαρμογής από το κράτος μέλος του δικαίου της Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη⁷³, με αποτέλεσμα το άρθρο 47 του Χάρτη να παρουσιάζει άμεση συνάφεια.

2. Εφαρμογή στην υπό κρίση υπόθεση

102. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η μείωση της ηλικίας συνταξιοδότησεως των δικαστών των τακτικών δικαστηρίων στα 60 έτη για τις γυναίκες και στα 65 έτη για τους άνδρες, σε συνδυασμό με την παράλληλη παραχώρηση στον Υπουργό Δικαιοσύνης της διακριτικής ευχέρειας να παρατείνει την ηλικία συνταξιοδότησεως των δικαστών στην περίπτωση των οποίων ισχύει ο τροποποιητικός νόμος του 2017, δεν αντιβαίνει στην πραγματική δικαστική προστασία που εγγυάται το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, ακόμη και αν αυτή η διακριτική ευχέρεια οριοθετείται από το άρθρο 69, παράγραφος 1b, του νόμου περί τακτικών δικαστηρίων. Η εν λόγω διάταξη υποχρεώνει τον υπουργό να λάβει την απόφαση υπό το πρίσμα της ορθολογικής κατανομής του προσωπικού των τακτικών δικαστηρίων και των αναγκών που απορρέουν από τον φόρτο εργασίας των διαφόρων δικαστηρίων (σημεία 17 και 61 ανωτέρω). Οι δικαστές προστατεύονται επίσης από το πολωνικό δίκαιο, μεταξύ άλλων, μέσω της διατήρησης της ιδιότητας του δικαστικού λειτουργού μετά τη συνταξιοδότηση και με το απόρρητο των διαβουλεύσεων (σημείο 61 ανωτέρω). Επιπλέον, η Επιτροπή προβάλλει την εν λόγω αιτίαση παρά τις μεταβατικές ρυθμίσεις που εκτέθηκαν πιο πάνω (σημείο 55).

103. Έχω καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ο τροποποιητικός νόμος του Ιουλίου 2017 δεν συνάδει με τις εγγυήσεις της μονιμότητας των δικαστών και της ανεξαρτησίας τους, όπως προστατεύονται από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, για τους λόγους που θα εκθέσω κατωτέρω. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγω λαμβάνοντας υπόψη τη σημασία που έχει η αμφισβήτηση των μέτρων που υπονομεύουν τη θεσμική ή λειτουργική ανεξαρτησία των δικαστών⁷⁴.

72 Βλ. πρόσφατα π.χ. Frantziou, E., «Constitutional reasoning in the European Union and the Charter of Fundamental Rights: in search of public justification», *European Public Law* 25, 2019, 183, σ. 188· Lenaerts, K. και Gutiérrez-Fons, J.A., «The place of the Charter in the EU Constitutional Edifice» σε Peers, S., Hervey, T., Kenner, J., και Ward, A., *The EU Charter of Fundamental Rights: A commentary*, Hart Publishing, Oxford, 2014, σ. 1573 και σ. 1576.

73 Υποσημειώσεις 32 και 33 ανωτέρω.

74 Βλ. παρατηρήσεις επί του σημείου 1.5 των Bangalore Principles on Judicial Conduct, Ηνωμένα Έθνη, Βιέννη, 2018, σ. 39.

104. Πρώτον, η ισοβιότητα των δικαστών αποτελεί θεμελιώδη αρχή διεθνών πράξεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα, στη σύναψη των οποίων συνέβαλαν τα κράτη μέλη, όπως το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (στο εξής: ΔΣΑΠΔ)⁷⁵. Οι εν λόγω πράξεις έχουν προ πολλού αναγνωρισθεί ως πηγές για το περιεχόμενο των γενικών αρχών της έννομης τάξης της Ένωσης⁷⁶.

105. Συνεπώς, δεν στερείται σημασίας το γεγονός ότι η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών εξέφρασε πρόσφατα την άποψη ότι, σύμφωνα με το άρθρο 14, παράγραφος 1, του ΔΣΑΠΔ «οι εγγυήσεις που αφορούν την ισοβιότητα [των δικαστών] αποτελούν προϋποθέσεις για την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης» και ότι «κάθε κατάσταση στην οποία η εκτελεστική εξουσία είναι σε θέση να ελέγχει ή να κατευθύνει τη δικαστική εξουσία δεν είναι συμβατό με το Σύμφωνο»⁷⁷. Η Επιτροπή υπογράμμισε τη σημασία των «εγγυήσεων που προστατεύουν [τους δικαστές] από την απομάκρυνση από την υπηρεσία κατά διακριτική ευχέρεια»⁷⁸.

106. Ως εκ τούτου, η μείωση της ηλικίας συνταξιοδότησεως των δικαστών πρέπει να συνοδεύεται από ασφαλιστικές δικλείδες⁷⁹ προς αποτροπή της *de facto* απομάκρυνσης των δικαστών από τα καθήκοντά τους⁸⁰. Πράγματι, το δικαστήριο έκρινε προσφάτως ότι οι ανακλήσεις των δικαστών πρέπει «να καθορίζονται [...] με ρητές νομοθετικές διατάξεις»⁸¹.

107. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Πολωνία παραδέχθηκε ότι έχουν απορριφθεί τα αιτήματα τουλάχιστον 26 δικαστών για παράταση της ενεργού υπηρεσίας μέχρι την ηλικία των 70 ετών⁸² δυνάμει του τροποποιητικού νόμου του Ιουλίου 2017. Από τις απαντήσεις που έδωσε ο εκπρόσωπος της Πολωνίας στις ερωτήσεις που του ετέθησαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο αριθμός αυτό μπορεί να φτάσει μέχρι τους 112 δικαστές, ανάλογα με τον αντίκτυπο των μεταβατικών μέτρων (βλ. σημείο 55 ανωτέρω).

108. Αυτό φαίνεται ότι είχε ως συνέπεια να συνταξιοδοτηθούν οι επηρεαζόμενες από τον νόμο γυναίκες δικαστές επτά χρόνια νωρίτερα από τη νόμιμη ηλικία συνταξιοδότησεως των 67 ετών, που ίσχυε πριν τη θέση σε ισχύ του τροποποιητικού νόμου του Ιουλίου 2017, οι δε εμπλεκόμενοι άνδρες δικαστές δύο χρόνια νωρίτερα από την προηγούμενη εκ του νόμου προβλεπόμενη ηλικία συνταξιοδότησεως. Εξάλλου, ο υπουργός δεν υποχρεούται να αιτιολογεί τις απορριπτικές αποφάσεις, οι οποίες άλλωστε δεν υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο. Περαιτέρω, αυτό συνέβη εντός πλαισίου στο οποίο, όπως αναγνώρισε ο εκπρόσωπος της Πολωνίας κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, μέχρι τις αρχές αυτού του αιώνα, η απόφαση για την παράταση πέραν της νόμιμης ηλικίας συνταξιοδότησεως λαμβανόταν από το Εθνικό Δικαστικό Συμβούλιο. Από το 2002, τα σχετικά αιτήματα υποβάλλονταν στον Υπουργό Δικαιοσύνης και εγκρίνονταν μόνο με την προσκόμιση ιατρικού πιστοποιητικού καταλληλότητας για εργασία. Στη συνέχεια, το 2017, ανατέθηκε στον Υπουργό Δικαιοσύνης η επίμαχη εν προκειμένω διακριτική ευχέρεια.

75 Βλ. π.χ. Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, γενική παρατήρηση («General Comment») αριθ. 32 σχετικά με το άρθρο 14 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, CCPR/C/GC/32, δημοσιευθείσα στις 23 Αυγούστου 2007, σημείο 19, καθώς και γνωμοδότηση αριθ. 1 (2001) του Γνωμοδοτικού Συμβουλίου των Ευρωπαίων Δικαστών, της 23ης Νοεμβρίου 2001 [CCJE (2001) OP No 1], όπου υπό τον τίτλο «Ισοβιότητα και πειθαρχικός έλεγχος» («Tenure-irremovability and discipline») αναφέρεται ότι: «Αποτελεί θεμελιώδη αρχή της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης η ισοβιότητα των δικαστών μέχρι τη συμπλήρωση της υποχρεωτικής ηλικίας συνταξιοδότησεως ή μέχρι τη λήξη της θητείας τους», με παραπομπή στις βασικές αρχές των Ηνωμένων Εθνών επί του θέματος αυτού. Περισσότερα σχετικά με την ισοβιότητα των δικαστών βλ. στις πηγές που αναφέρονται στην υποσημείωση 5 ανωτέρω.

76 Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα P. Mengozzi στην υπόθεση K και B (C-380/17, EU:C:2018:504, σημείο 44), και, μεταξύ άλλων, απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2008, *Dynamic Medien* (C-244/06, EU:C:2008:85, σκέψη 39).

77 Ανακοίνωση αριθ. 2203/2012 της 7ης Νοεμβρίου 2017, *Zamora* κατά Βενεζουέλας, σημείο 9.3.

78 Όπ.π.

79 Σχετικά με τη σημασία των ασφαλιστικών δικλείδων βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση του ΕΔΔΑ της 16ης Δεκεμβρίου 2013, *Cooper* κατά Ηνωμένου Βασιλείου, CE:ECHR:2003:1216JUD004884399, §§ 123 έως 126.

80 Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει αποφανθεί ότι οι δικαστές δεν μπορούν να υποχρεωθούν σε πρόωρη συνταξιοδότηση. Βλ. π.χ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 9ης Ιουνίου 1998, *Incal* κατά Τουρκίας, CE:ECHR:1998:0609JUD002267893, § 67.

81 Απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, *Minister for Justice and Equality* (C-216/18 PPU, EU:C:2018:56, σκέψη 66).

82 Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο εκπρόσωπος της Πολωνίας ανέφερε ότι αυτή ήταν ηλικία μέχρι την οποία εξετάζονταν οι παρατάσεις.

109. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, η εκ του νόμου υποχρέωση του υπουργού να κατανέμει ορθολογικά τους πόρους των δικαστηρίων, σε συνδυασμό με τις ανάγκες που απορρέουν από τον φόρτο εργασίας, καθώς και παράγοντες όπως το απόρρητο της διαβούλευσης των δικαστών και το γεγονός ότι το πολωνικό Σύνταγμα εγγυάται την ηλικία συνταξιοδότησεως όπως εκάστοτε προβλέπεται στον νόμο, δεν αρκούν για να αποτρέψουν την *de facto* απομάκρυνση από την υπηρεσία δικαστών που επηρεάζονται από τον τροποποιητικό νόμο του Ιουλίου 2017⁸³, ιδίως όταν λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο μιας συνολικής κυβερνητικής μεταρρύθμισης του δικαστικού τομέα όπως αυτή που επιχειρήθηκε στην Πολωνία⁸⁴.

110. Εξάλλου, δεν προβλήθηκε κανένας επιτακτικός ή πειστικός πολιτικός λόγος για τη μεταβίβαση της αρμοδιότητας χορήγησης παρατάσεως από το Εθνικό Δικαστικό Συμβούλιο στον Υπουργό, ούτε παρασχέθηκαν επαρκείς εξηγήσεις ως προς τους λόγους για τους οποίους η απομάκρυνση δικαστών με χαμηλό φόρτο εργασίας, αντί της μεταφοράς τους σε άλλο τακτικό δικαστήριο, ήταν η μόνη βιώσιμη λύση.

111. Όσον αφορά την απαίτηση για ανεξαρτησία, τα υπό κρίση μέτρα, όπως αυτά που εξέτασα στην υπόθεση Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-619/18)⁸⁵, περιλαμβάνουν την ταυτόχρονη μεταβίβαση σε μέλος της εκτελεστικής εξουσίας, εν προκειμένω στον Υπουργό Δικαιοσύνης⁸⁶, της αρμοδιότητας να παρατείνει τη θητεία δικαστή και τη νομοθετική μείωση της ηλικίας συνταξιοδότησεως των δικαστών. Η εν λόγω δέσμη διατάξεων δεν συνάδει με το αντικειμενικό στοιχείο της αμεροληψίας όπως αυτή προστατεύεται από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου⁸⁷. Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η ανεξαρτησία και η αμεροληψία «απαιτούν την ύπαρξη κανόνων, ιδίως όσον αφορά τη σύνθεση του οργάνου, τον διορισμό των μελών του, τη διάρκεια της θητείας τους και τους λόγους εξαίρεσης ή παύσης τους, ώστε οι πολίτες να μην έχουν καμία εύλογη αμφιβολία ως προς τη στεγανότητα του εν λόγω οργάνου έναντι των εξωτερικών στοιχείων και ως προς την ουδετερότητά του έναντι των αντιμαχόμενων συμφερόντων»⁸⁸.

112. Το κρίσιμο ζήτημα εν προκειμένω δεν είναι μια υπόνοια περί ελλείψεως επαγγελματισμού των Πολωνών δικαστών ή περί του ότι οι αποφάσεις τους θα είναι κατ' ανάγκη μεροληπτικές εν αναμονή της αποφάσεως του Υπουργού Δικαιοσύνης σχετικά με την παράταση της θητείας τους, αλλά το κατά πόσον οι επίμαχες ρυθμίσεις θα μπορούσαν ευλόγως να δημιουργήσουν δυσπιστία στην κοινή γνώμη όσον αφορά την αμεροληψία των δικαστικών διαδικασιών στις οποίες η εκτελεστική εξουσία μετέχει ως διάδικος και οι οποίες εκκρεμούν κατά τη διάρκεια αυτής της ευαίσθητης περιόδου, η οποία

83 Στη σελίδα 27 της έκθεσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Δημοκρατία μέσω της Νομοθεσίας (Επιτροπή της Βενετίας, γνωμοδότηση αριθ. 904/2017 της 11ης Δεκεμβρίου 2017) (υποσημείωση 5 ανωτέρω), εν λόγω επιτροπή αποφαινεται ότι «ο Υπουργός Δικαιοσύνης δεν θα πρέπει να έχει τη διακριτική ευχέρεια να παρατείνει την υπηρεσία δικαστή πέραν της ηλικίας συνταξιοδότησεως».

84 Βλ. ανωτέρω, υποσημειώσεις 5 και 7.

85 EU:C:2019:325.

86 Σε σχέση με την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επισήμανε προσφάτως στη νομολογία του την αυξανόμενη σημασία της διάκρισης των εξουσιών μεταξύ της εκτελεστικής και της δικαστικής εξουσίας. Βλ. π.χ. απόφαση του ΕΔΔΑ της 12ης Μαρτίου 2019, Gudmundur Andri Ástráðsson κατά Ισλανδίας, CE:ECHR:2019:0312JUD002637418, § 103.

87 Υποσημείωση 68 ανωτέρω.

88 Απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2006, Wilson (C-506/04, EU:C:2006:587, σκέψη 53 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Βλ. επίσης απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, Minister for Justice and Equality (C-216/18 PPU, EU:C:2018:56, σκέψεις 66 και 77).

ενδέχεται να έχει σημαντική διάρκεια, δεδομένου ότι ο Υπουργός Δικαιοσύνης δεν υπόκειται σε κανένα χρονικό περιορισμό για τη λήψη της αποφάσεώς του⁸⁹. Σε αυτό το πλαίσιο, η εύλογη ανησυχία για μεροληψία που επικρατεί στην κοινή γνώμη επιδεινώνεται από την έλλειψη ασφαλιστικών δικλίδων, όπως η διαφάνεια και ο δικαστικός έλεγχος⁹⁰.

113. Όσον αφορά τις μεταβατικές ρυθμίσεις (βλ. σημείο 55 ανωτέρω), αρκεί να σημειωθεί ότι δεν καλύπτουν όλους τους δικαστές που επηρεάζονται από τον τροποποιητικό νόμο του Ιουλίου 2017, αλλά μόνο λίγους εξ αυτών, και συγκεκριμένα, εκείνους οι οποίοι κατά την έναρξη ισχύος του τροποποιητικού νόμου του Ιουλίου 2017 ήταν 60 ετών (γυναίκες) ή 65 ετών (άνδρες) ή είχαν συμπληρώσει αυτή την ηλικία μεταξύ της 1ης Οκτωβρίου 2017 και της 1ης Απριλίου 2018. Όπως συμπεραίνει ο ειδικός εισηγητής των Ηνωμένων Εθνών για την ανεξαρτησία των δικαστών και των δικηγόρων στην έκθεση σχετικά με την αποστολή του στην Πολωνία⁹¹, αυτό που απαιτείται είναι η τροποποίηση «του νέου καθεστώτος συνταξιοδότησεως των δικαστών των τακτικών δικαστηρίων, ώστε να εφαρμόζεται μόνο στους δικαστές που έχουν αναλάβει τα καθήκοντά τους μετά την έναρξη ισχύος του νόμου»⁹², σε συνδυασμό με την αφαίρεση από τον Υπουργό Δικαιοσύνης της διακριτικής ευχέρειας χορήγησης παρατάσεως⁹³.

114. Ωστόσο, θα ήθελα να ολοκληρώσω υπογραμμίζοντας ότι, κατά την οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, αυτό που διακυβεύεται σε συνταγματικό επίπεδο είναι ο βαθμός στον οποίο το Δικαστήριο έχει την αρμοδιότητα να υποκαθιστά τα εθνικά συνταγματικά δικαστήρια και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου⁹⁴ προκειμένου να αποφαινεται επί προσβολών των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Σε μια έννομη τάξη της Ένωσης που βασίζεται στο κράτος δικαίου, ο σεβασμός των ορίων μεταξύ των αρμοδιοτήτων της Ένωσης και των αρμοδιοτήτων των κρατών μελών είναι εξίσου σημαντικός με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων⁹⁵.

115. Ως εκ τούτου, στο πλαίσιο της μονιμότητας και της ανεξαρτησίας των δικαστών, το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ περιορίζεται στη διόρθωση προβλημάτων σε σχέση με μια διαρθρωτική αδυναμία σε ορισμένο κράτος μέλος· αυτό συμβαίνει στην προκειμένη περίπτωση δεδομένου ότι οι νόμοι κατά των οποίων βάλλει η Επιτροπή έχουν αντίκτυπο σε όλες τις βαθμίδες του δικαστικού σώματος. Ο όρος που αρμόζει καλύτερα εδώ είναι συστηματικές ή γενικευμένες πλημμέλειες⁹⁶, που μπορούν να «πλήξουν την ουσία»⁹⁷ της μονιμότητας και της ανεξαρτησίας των δικαστών.

89 Ο ειδικός εισηγητής των Ηνωμένων Εθνών για την ανεξαρτησία των δικαστών και των δικηγόρων παρατήρησε στο σημείο 52 της έκθεσης σχετικά με την αποστολή του στην Πολωνία (υποσημείωση 5 ανωτέρω) ότι «η απουσία χρονικού πλαισίου για τη λήψη αποφάσεως επιτρέπει στον Υπουργό Δικαιοσύνης να ασκεί επιρροή στους δικαστές που επηρεάζονται από τον νόμο για το υπόλοιπο του χρόνου της θητείας τους».

90 Η Επιτροπή της Βενετίας (υποσημείωση 5 ανωτέρω) κατέληξε στο συμπέρασμα (σ. 27) ότι οι μεταρρυθμίσεις του δικαστικού τομέα στην Πολωνία, συμπεριλαμβανομένου του νόμου περί των τακτικών δικαστηρίων, «επιτρέπουν τη σοβαρή και ευρεία ανάμειξη της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας στην απονομή της δικαιοσύνης και, ως εκ τούτου, συνιστούν σοβαρή απειλή για την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας ως βασικού στοιχείου του κράτους δικαίου». Βλ., προσφάτως, απόφαση του ΕΔΔΑ της 12ης Μαρτίου 2019, Guðmundur Andri Ástráðsson κατά Ισλανδίας, CE:ECHR:2019:0312JUD002637418, § 103, στην οποία το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αξιολόγησε το κατά πόσον μια παράβαση των εθνικών κανόνων που εφαρμόζονται στον διορισμό των δικαστών «προκάλεσε πραγματικό κίνδυνο να ασκήσουν οι άλλοι κρατικοί φορείς, ιδίως η εκτελεστική εξουσία, μη προσήκουσα επιρροή που υπονομεύει την ακεραιότητα της διαδικασίας διορισμού».

91 Έκθεση της 5ης Απριλίου 2018, A/HRC/38/38/Add. 1, υποσημείωση ανωτέρω.

92 Όπ.π., σημείο 83.

93 Όπ.π. Βλ. επίσης γνωμοδότηση της Επιτροπής της Βενετίας, υποσημείωση 5 ανωτέρω, σ. 27.

94 Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Η. Sugaardgaard Όε στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Δικαιώματα επικαρπίας επί γεωργικών γαιών) (C-235/17, EU:C:2018:971, σημείο 68). Βλ. επίσης Spaventa, E., «Should we “harmonize” fundamental rights in the EU? Some reflections about minimum standards and fundamental rights protection in the EU composite constitutional system», *Common Market Law Review*, 997. Στη σελίδα 1022 ο συγγραφέας διατυπώνει αμφιβολίες σχετικά με τον «εύστοχο χαρακτήρα της επιλογής περί συγκεντρωτισμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση».

95 Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Η. Sugaardgaard Όε στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Δικαιώματα επικαρπίας επί γεωργικών γαιών) (C-235/17, EU:C:2018:971, σημείο 101).

96 Απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, Minister for Justice and Equality (C-216/18 PPU, EU:C:2018:56, σκέψη 60).

97 Όπ.π.

116. Ωστόσο, οι μεμονωμένες ή ειδικές περιπτώσεις παραβιάσεως της αρχής της μονιμότητας και της ανεξαρτησίας των δικαστών πρέπει να εξετάζονται υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη και αυτό υπό την προϋπόθεση ότι το κράτος μέλος εφαρμόζει το δίκαιο της Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη. Κατά κανόνα, μια διαρθρωτική αδυναμία που επιπλέον προϋποθέτει εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης θα πρέπει να εξετάζεται υπό το πρίσμα και των δύο διατάξεων.

117. Σε κάθε περίπτωση, για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω, η δεύτερη αιτίαση της Επιτροπής θα πρέπει να θεωρηθεί βάσιμη.

VII. Επί των δικαστικών εξόδων

118. Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου.

119. Σύμφωνα με τη λύση που προτείνω, μολονότι οι αιτιάσεις της Επιτροπής στον βαθμό που στηρίζονται στο άρθρο 47 του Χάρτη πρέπει να απορριφθούν ως απαράδεκτες, εντούτοις πρέπει να γίνουν δεκτές αμφότερες οι αιτιάσεις της κατά το μέρος που στηρίζονται στο άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ και στο άρθρο 157 ΣΛΕΕ, καθώς και στα άρθρα 5, στοιχείο α', και 9, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2006/54. Δεδομένου ότι η Επιτροπή ζήτησε την καταδίκη της Δημοκρατίας της Πολωνίας στα δικαστικά έξοδα και η τελευταία ηττήθηκε, η Δημοκρατία της Πολωνίας πρέπει να φέρει τα δικαστικά έξοδά της και να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η Επιτροπή.

VIII. Πρόταση

120. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο:

- 1) να διαπιστώσει ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας, θεσπίζοντας με το άρθρο 13, παράγραφοι 1 έως 3, του *Ustawa o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw* (νόμου περί τροποποιήσεως του νόμου για την οργάνωση των τακτικών δικαστηρίων) της 12ης Ιουλίου 2017 διαφορετική ηλικία συνταξιοδοτήσεως αναλόγως του φύλου για τους δικαστές των τακτικών δικαστηρίων, του Ανωτάτου Δικαστηρίου και τους εισαγγελείς, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 157 ΣΛΕΕ και από το άρθρο 5, στοιχείο α', και το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006, για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης·
- 2) να διαπιστώσει ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας, μειώνοντας δυνάμει του άρθρου 13, παράγραφος 1, του προαναφερθέντος νόμου το όριο ηλικίας συνταξιοδοτήσεως των δικαστών των τακτικών δικαστηρίων, και παρέχοντας στον Υπουργό Δικαιοσύνης τη διακριτική ευχέρεια να παρατείνει την ενεργό υπηρεσία των δικαστών αυτών, σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 26, στοιχεία b και c, του ίδιου νόμου, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ·
- 3) να απορρίψει την προσφυγή κατά τα λοιπά·
- 4) να καταδικάσει τη Δημοκρατία της Πολωνίας στα δικαστικά έξοδά της, καθώς και στα δικαστικά έξοδα της Επιτροπής.